

Kati Kinnunen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia
tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta

Sosionomi (AMK)
Sosiaali- ja terveysala
Syksy 2024

KAMK • University
of Applied Sciences

Tiivistelmä

Tekijä: Kinnunen Kati

Työn nimi: Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta

Tutkintonimike: Sosionomi (AMK)

Asiasanat: varhaiskasvatus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, osallisuus

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta Kajaanin kaupungin päiväkodeissa. Lisäksi selvitettiin, ovatko laaditut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat edesauttaneet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Aihe nousi esiin toimeksiantajan kanssa käydyssä keskustelussa, ja se nähtiin ajankohtaiseksi, sillä laki velvoittaa kaikkia varhaiskasvatuksen yksiköitä laatimaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat kerran vuodessa tai vähintään kolmen vuoden välein.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostui varhaiskasvatuksesta, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista sekä opetushallituksen antamista raameista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tarkastelulle, joita olivat osallisuus, vuorovaikutus ja ohjaus, vanhempien kohtaaminen, leikki ja toimintaympäristöt sekä häirinnän ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen. Lisäksi aineistoina hyödynnettiin varhaiskasvatusyksiköiltä saatuja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia.

Tutkimuskysymykset olivat 1. Miten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen? sekä 2. Ovatko laaditut suunnitelmat edesauttaneet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa? Työntekijöiden kokemuksia selvitettiin määrällisen kyselytutkimuksen avulla. Kysely laadittiin Webropol -ohjelmalla ja lähetettiin varhaiskasvatuksen työntekijöille sähköisesti. Kyselyn analysoinnissa käytettiin PSPP-ohjelmaa. Toimeksiantajana työssä toimi Kajaanin kaupunki. Kyselytutkimus osoitettiin kaikille Kajaanin kaupungin päiväkotien työntekijöille, joita on noin 340.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että suunta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi Kajaanin kaupungin päiväkodeissa on oikea. Tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä vähäisen vastaajamäärän vuoksi. Suurin osa vastaajista oli laatinut tayv-suunnitelman, jonka avulla tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista edistää. Lapset ja huoltajat kohdattiin tasa-arvoisesti, lapset pääsivät mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, leikki- ja toimintaympäristöt oli suunniteltu kaikille tasavertaisiksi, lapset tulivat tasavertaisesti kohdelluiksi eikä kiusaamistapauksia ollut tullut esiin kahden vastaajan kokemuksia lukuun ottamatta. Kehitettävää saatujen avointen vastausten perusteella oli riittävän henkilöstön saamisessa, kouluttautumisessa ja omissa asenteissa sekä ennakkoluulojen vaikutuksessa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Abstract

Author: Kinnunen Kati

Title of the Publication: Early Childhood Education Employees' Experiences of the Realization of Equality and Non-Discrimination

Degree Title: Bachelor of Social Services

Keywords: early childhood education, equality, non-discrimination, equality plan, participation

The purpose of this thesis was to study the experiences of early childhood education employees of how equality and non-discrimination were realized in early childhood education. In addition, it was investigated whether an equality plan had contributed to the realization of equality and non-discrimination. The topic for this thesis came up in a discussion with the commissioner, the city of Kajaani, and was considered topical, as the law obliges all early childhood education units to draw up equality plan once a year or at least every three years.

The theoretical framework of this thesis consisted of early childhood education and care, equality plan, and the framework provided by the Finnish National Agency for Education for examining equality and non-discrimination, which included participation, interaction and guidance, encounters with parents, play and operating environments, and prevention of and intervention in harassment. In addition, an equality plan provided by early childhood education units were utilized as materials.

The research questions were the following: 1. How did early childhood education employees experience the realization of equality and non-discrimination? and 2. Had the equality plans contributed to the realization of equality and non-discrimination? Employees' experiences were investigated quantitatively. A survey was created using the Webropol software and sent electronically to all the approximately 340 people working in daycare centers in the city of Kajaani.

As a conclusion, it can be stated that daycare centers in the city of Kajaani are heading in the right direction where the promotion of equality and non-discrimination is concerned. However, the results cannot be generalized due to the small number of respondents. Most respondents had drawn up equality plans that can be used to plan and assess the realization of equality and non-discrimination. Children and guardians were met equally, children were involved in the planning and implementation of activities, play and activity environments were designed to be accessible to everyone, children were treated equally, and no significant cases of bullying had come to light. Based on the open answers received, there was room for improvement in the availability of sufficient personnel, training, attitudes, and the impact of preconceptions on the realization of equality and non-discrimination.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus	2
2.1	Varhaiskasvatustilaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	2
2.2	Inklusiivinen varhaiskasvatus	3
3	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksessa.....	5
4	Osallisuus	7
4.1	Moninaiset oppimisympäristöt ja leikit osallisuuden tukena	8
4.2	Vuorovaikutus ja kohtaaminen lasten ja perheiden kanssa.....	8
4.3	Sukupuolisensitiivinen kasvatus.....	10
4.4	Kiusaaminen ja häirintä.....	11
5	Monikulttuurisuus ja moninaisuus varhaiskasvatuksen rikkautena.....	12
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	14
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	15
7.1	Kohderyhmä	16
7.2	Aineiston hankinta	16
8	Opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset.....	18
8.1	Taustatiedot	18
8.2	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat	20
8.3	Osallisuus, kiusaaminen ja häirintä	21
8.4	Perheiden kohtaaminen ja kommunikointi.....	24
8.5	Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäjät ja estäjät	26
8.6	Johtopäätökset.....	27
9	Pohdinta	30
9.1	Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	31
9.2	Opinnäytetyöprosessin arviointi	32
	Lähteet	34
	Liitteet	

1 Johdanto

Miltä tuntuisi, jos oma lapsesi jäisi jatkuvasti ulkopuolelle leikeistä varhaiskasvatuksessa tai saisi taukoamatta kuulla erilaisesta ulkonäöstään tai tavastaan toimia? Mitä, jos tilat ja lelut olisi suunniteltu niin, ettei lapsesi pääsisi hyötymään niistä tasavertaisesti toisten kanssa? Tällaisten kysymysten äärellä ollaan, kun ryhdytään pohtimaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista varhaiskasvatuksen ympäristössä.

Varhaiskasvatuksessa lapsi tulee nähdä yksilönä ja henkilökohtaiset tarpeensa huomioiden. Lapsen tulee tuntee olevansa tasa-arvoinen ryhmän jäsen riippumatta taustoistaan tai rajoitteistaan. Minkäänlainen jaottelu sukupuolen, uskonnon, kielen, ihonvärin, vammaisuuden tai muun seikan perusteella ei ole sallittavaa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen pääperiaate on, että lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti ja kaikenlainen syrjintä on kielletty. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018; YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1990.)

Opinnäytetyössä tutkittiin, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuu Kajaanin kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä. Jokaisen varhaiskasvatusyksikön on laadittava kesään 2025 mennessä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, ja jo laadittuja suunnitelmia hyödynnettiin siltä osin, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista selvitettiin suunnitelmien tavoitteiden pohjalta. Hallitus on kuitenkin hiljattain esittänyt toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmista luopumista. Sen sijaan kunta laatisi suunnitelman, joka koskisi kaikkia varhaiskasvatuksen toimijoita alueella. (HE 105/2024 vp)

Toimeksiantajana toimi Kajaanin kaupunki. Pohdimme toimeksiantajan kanssa aihetta ja päädyimme selvittämään, miten työntekijät kokevat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta ja ovatko varhaiskasvatusyksiköiden laatimat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat edesauttaneet toimintaa niin, että se olisi entistä laadukkaampaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Toimeksiantaja hyötyy työstä saamalla tietoa suunnitelmien hyödyllisyydestä sekä he voivat jakaa tuloksia yksiköihin tasa-arvoisen toiminnan edistämiseksi.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kyselytutkimuksella varhaiskasvatusentyöntekijöiltä, toteutuuko heidän yksiköissään ja ryhmissään tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ja, ovatko laaditut suunnitelmat auttaneet sen edistämässä. Kysely rajattiin koskemaan työntekijöiden kokemuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta.

2 Varhaiskasvatus

”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia (Opetushallitus 2024). Suomalaista varhaiskasvatusta säätelee Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Suunnitelma velvoittaa kaikkia varhaiskasvatuksen toimijoita toimimaan yhdenmukaisten arvojen ja tavoitteiden mukaisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.) Arvolan (2021, 15) mukaan laadukas varhaiskasvatus takaa lapselle hyvät mahdollisuudet kasvaa ja kehittyä. Varhaiskasvatus on vuorovaikutuksellinen, turvallinen ympäristö, jossa lapsi pääsee oppimaan ja luomaan sosiaalisia suhteitaan. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on tärkeää oppia tuntemaan lapset hyvin ja huomioimaan heidät yksilöinä jokaisen tarpeet huomioon ottaen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, joita ovat muun muassa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Jokaista lasta tulee kohdella samanarvoisesti, ja syrjintä ja rasismi on ehdottomasti kielletty. Arvoperusta pohjautuu YK:n lasten oikeuksien sopimukseen, varhaiskasvatuslakiin sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan sopimukseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tärkeä tehtävä on ohjata lapsen kasvua ja kehitystä niin, että heillä on tulevaisuudessa kykyjä toimia edellä mainittujen arvojen mukaisesti. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 52–53.) Työntekijöiltä edellytetään tarpeenmukaista osaaamista tasa-arvoon liittyen, joten kouluttautuminen ja toimenpiteisiin sen toteuttamiseksi on pehdyttävä hyvin (Opetushallitus 2024).

2.1 Varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Suomalaista varhaiskasvatusta ohjaavat ja sääntelevät varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuslain tarkoituksena on ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä sekä tuottamista ja säätää lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet puolestaan ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä valtakunnallisesti ja varmistavat sen, että varhaiskasvatus on laadukasta ja tasavertaista kaikkialla Suomessa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 4.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi jokaisella kunnalla on velvollisuus laatia paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka ohjaa varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulisi huolehtia siitä, että henkilöstön lisäksi myös vanhemmilla ja lapsilla olisi mahdollisuus osallistua suunnitelman laadintaan

Edellisten lisäksi jokaiselle varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelma pohjautuu lapsen tarpeisiin, vahvuuksiin ja niiden kautta asetettuihin tavoitteisiin. Yksiköiden tulee järjestää oppimisympäristöt ja toiminta niin, että ne ovat aina perusteltuja lasten vasujen näkökulmasta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 5–7.)

2.2 Inklusiivinen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslain (540/2018) luvussa 3 mainitaan suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteesta toteuttaa inklusiivisia periaatteita lasten oppimisen ja tasa-arvon edistämisen tukena. Varhaiskasvatuslain (540/2018) lisäksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) korostetaan lasten tuen tarjoamista inklusiivisesti. (Viitala 2018, 47.) Inklusiota voidaan pitää suomalaisen varhaiskasvatuksen yhdestä tärkeimmistä arvoista ja varhaiskasvatusta ohjaavista tavoista. Sillä tarkoitetaan kaikille yhteistä varhaiskasvatusta, jossa toimintatavat ja -ympäristö muokataan niin, että jokaisella on tasavertaiset mahdollisuudet osallistua riippumatta taustoista, kyvyistä tai erityistarpeistaan.

Inklusiivisen pedagogiikan avulla voidaan lisätä lasten ja perheiden osallisuuden kokemuksia ja yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä ehkäistä syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Inklusiivisen varhaiskasvatuskäsityksen taustalla on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteet. Inklusion mukaan jokainen tulee tulla kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään, ja jokainen on huomioitava tasa-arvoisesti. Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa moninaisuus ja erilaisuus nähdään etuna ja vahvuuksina. Ketään ei ole tarpeen erotella ominaisuuksien tai kykyjen perusteella, vaan on tärkeä painottaa ympäristön muokkaamista niin, että jokaisen on mahdollista toimia siellä yhdenvertaisesti. Tuki ja erilaiset tukitoimet tuodaan lapselle ryhmään. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 59.) Täytyy muistaa, että aina inklusio ei ole tarkoituksenmukaista, vaan voi olla tilanteita, joissa lapsen on perusteltua toimia esimerkiksi varhaiskasvatuksen integroiduissa ryhmissä (Nivala & Ryyänen 2019, 271).

Inklusion toteutuminen vaatii työntekijöiltä sitoutumista. Sitoutumista tarvitaan niin varhaiskasvatussyksiköiden sisällä kuin monialaisessa yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Inklusio toteutuu parhaimmillaan silloin, kun työntekijät ovat kiinnostuneita kehittämään inklusiivisia periaatteita sekä eri tahot toimivat yhteistyössä lapsen parhaaksi. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarjottava inklusiivista varhaiskasvatusta, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsella on mahdollisuus varhaiskasvatuspaikkaan ”lähikouluperiaatteen” mukaisesti. Lapsi voi osallistua varhaiskasvatukseen missä tahansa eikä esimerkiksi päiväkodissa, joissa on omat ryhmänsä erityistä tukea tarvitseville lapsille. (Viitala 2018, 52.)

Yleisellä tasolla inklusion toteutuminen vaatii sitä, että varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat ja säännöt ohjaavat ja luovat pohjan inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Lainsäädäntö ei vielä tässä vaiheessa ohjaa Suomessa inklusion toteuttamista. Sen sijaan monissa muissa maissa inklusiosta ja sen toteuttamisesta on säädetty laissa. Monet tärkeät varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat kuitenkin korostavat inklusiota. (Viitala 2018, 57.)

Varhaiskasvatuksen järjestäjillä ja siellä toimivilla kasvattajilla on vastuu siitä, että inklusiivista varhaiskasvatusta järjestetään (Viitala 2018, 58). Inklusiiossa korostuu osallisuuden, yhteistyön ja monialaisuuden merkitys, joten on tärkeää, että koko lasta ympäröivä verkosto vanhempineen ja kasvattajineen on osallisena lapsen kasvatuksessa. Aiemmin mainittu ”lähipäiväkotiperiaate” on yksi esimerkki vanhempien osallisuuden toteutumisesta eli he saavat valita lapselleen päiväkodin riippumatta lapsen tuen tarpeista. Inklusiivisuuteen kuuluu myös tiedon välittäminen vanhemmille lasten vuorovaikutussuhteista varhaiskasvatuksessa. Hyvä esimerkki monialaisuudesta on lasten tarvitsemien tukipalvelujen, kuten toiminta- tai puheterapeutin jalkautuminen päiväkotiin tai varhaiskasvatuksen erityisopettajien tarjoama tuki ryhmän varhaiskasvattajille. (Guralnick & Bruder 2016.)

Sen lisäksi, että inklusio vaatii toteutuakseen henkilökunnan tietämystä ja panostusta sekä monialaista yhteistyötä, tarvitsee se toimiakseen hyvää johtamista. Johtajan tulee omalla esimerkillään ja tekemisellään innostaa ja ohjata henkilökuntaa inklusiivisten periaatteiden toteuttamisessa. Keskiössä on suunnan määrittäminen, jossa johtaja tuo esille selkeän strategian inklusion toteuttamiseksi. Toinen tärkeä asia on koko organisaation ja sen ihmisten kehittäminen. (Opetushallitus 2023.) Inklusion toteutuminen vaatii johtajalta pedagogista osaamista, joka on suunnitelmallista. Lisäksi sitä arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti niin, että lapsille tarjottava varhaiskasvatus olisi mahdollisimman laadukasta ja jokaisen tarpeisiin voitaisiin vastata mahdollisimman hyvin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 25.)

3 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksessa

Tasa-arvo on olennainen käsite ja arvo puhuttaessa suomalaisesta varhaiskasvatuksesta. Jokainen ihminen on yksilönä tasa-arvoinen, mikä tarkoittaa sitä, että sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää tulee estää ja sukupuolten välistä tasa-arvoa edistää. Varhaiskasvattajien sukupuolisensitiivisyyteen tulee kiinnittää huomiota ja sitä voidaan edesauttaa perehtymällä yhdessä teeman äärelle. Mitä oikeastaan on tasa-arvo ja tiedämmekö, mitä se pitää sisällään. Osaamisen lisääminen koulutuksen keinoin sekä arjen havainnointi ja arviointi kehittävät henkilökunnan tasa-arvo-osamista. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 56.)

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että jokainen ihminen on samanarvoinen eikä ketään syrjitä sukupuolen, kielen, uskonnon tai muun henkilökohtaisen syyn perusteella. Jokaisella tulee olla tasavertaiset mahdollisuudet toteuttaa itseään. Lisäksi jokaisella tulee olla samanarvoiset mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatukseen. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 53.)

Varhaiskasvattajien on hyvä herätä pohtimaan omaa toimintaansa lasten kanssa; kohdellaanko kaikkia tasa-arvoisesti, saavatko kaikki lapset kehua ja kannustusta, onko jokaisella mahdollisuus osallistua toimintaan omien edellytystensä mukaisesti ja huomioidaanko perheet tasa-arvoisesti lasta koskevissa asioissa ja päätöksen teossa.

Lakiuudistuksen myötä tullut velvoite tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen on tullut voimaan 1.6.2023. Yhdenvertaisuussuunnitelman valmisteleminen on aloitettava viimeistään 1.6.2025. Varhaiskasvatuslaki velvoittaa suunnitelmien käyttöönottoa niin kunnallisessa kuin yksityisessäkin varhaiskasvatuksessa ja lisäksi varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävässä esiopetuksessa. (Opetushallitus n.d).

Jokaisen varhaiskasvatusyksikön, niin kunnallisen kuin yksityisenkin, on laadittava toimintansa tueksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (101/2023) säädetään siitä, että varhaiskasvatuksen on laadittava tasa-arvosuunnitelma vuosittain. Myös lapsille on taattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Suunnitelmiin kirjataan selvitys toimipaikan tasa-arvotilanteesta, toimet tasa-arvon edistämiseksi ja arvio aiempien tavoitteiden toteutumisesta. Vuorovaikutus, ohjaus, osallisuus, käytettävät materiaalit, huoltajien kohtaaminen ja syrjintä sukupuolen perusteella ovat tarkastelun keskiössä. (Opetushallitus 2023.)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) säätää yhdenvertaisuussuunnittelusta. Yhdenvertaisuussuunnittelulla varmistetaan se, että varhaiskasvatuksen toiminta on yhdenvertaista. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet, joilla edistetään yhdenvertaisuuden edistämistä. Suunnitelmissa painotetaan erityisesti esimerkiksi iän, ihonvärin, kielen ja vammaisuuden vaikutuksia yhdenvertaiseen toimimiseen ja osallisuuteen. (Opetushallitus 2023.)

Kajaanin kaupunki haluaa vahvistaa kaupunkinsa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista, ja on laatinut toiminnan tueksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman vuosille 2023–2025. Suunnitelman laatimisella taataan kaupunkilaisille paremmat palvelut, joihin myös varhaiskasvatus kuuluu. Kajaanin varhaiskasvatuksessa painotetaan muun muassa osallisuutta ja sen toteutumista, lapsia rohkaistaan päätöksentekoon riippumatta sukupuoleen liittyvistä ennako-oletuksista sekä erilaisia kulttuuritaustoja arvostetaan ja pidetään tärkeinä. Lisäksi korostetaan, että jokainen lapsi on tärkeä sellaisenaan kuin on. (Kajaanin kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma n.d, 3, 17.)

4 Osallisuus

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa osallisuutta on painotettu viime aikoina aiempaa enemmän. Sitä korostetaan sekä lasten että vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Osallisuus voidaan usein nähdä suppeasti esimerkiksi niin, että sen ajatellaan tarkoittavan vain sitä, että lapset ja vanhemmat tulevat kuulluksi ja nähdyksi ja, että lapset pääsevät mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Todellisuudessa se tarkoittaa kuitenkin paljon muutakin. Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna osallisuudella tarkoitetaan yhdessä toimimisen ja vuorovaikutuksen edistämistä, yhteenkuuluvuuden tunteen ja sitä kautta oman merkityksellisyyden lisäämistä sekä rohkeuden ja minäpystyvyyden tukemista. (Nivala & Ryyänen 2019, 238–239.)

Osallisuuden toteutuminen tarkoittaa parhaimmillaan sitä, että lapsi pääsee toteuttamaan itseään, tuomaan esille oman mielipiteensä ja osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen yhdessä aikuisen kanssa. Se lisää lapsen tunnetta siitä, että häntä kuullaan ja hän on tärkeä osa yhteisöä, varhaiskasvatuksen tapauksessa ryhmää. Pienten lasten puhumisen taito ei ole este lapsen osallistamiselle tai kuulemiselle. (Turja 2016, 47.) Myönteinen kohtaaminen ja sensitiivisyys vahvistavat lasten osallisuuden toteutumista. On tärkeää, että lapsia rohkaistaan tekemään valintoja ja päätöksiä ilman ennako-oletuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 26–27.)

Osallisuus ilmenee varhaiskasvatuksessa monin eri tavoin. Se voi olla lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksena arjessa, jolloin lapsi pääsee osalliseksi eri toimintoihin itsenäisenä toimijana. Sen lisäksi se voi näkyä sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lisäksi jokaisella lapsella on oma kokemus osalliseksi tulemisesta. (Leinonen 2014, 18.)

Arvolan, Reunamon ja Kyttälän (2020, 54–55) tekemän tutkimuksen perusteella varhaiskasvattajien tarvitsee tietoisesti tunnistaa ne tekijät, jotka vahvistavat eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevien lasten osallisuutta. Vanhempien kohtaamiseen ja sen tarkempaan tarkasteluun tulee kiinnittää huomiota sekä lasten leikki- ja lukutilanteiden ohjaukseen tulee panostaa. Oman toiminnan reflektointi on tärkeää, jotta voidaan havaita ne tavat, jotka mahdollisesti estävät osallisuutta toteutumasta. Lisäksi tutkimus osoitti, etteivät pedagogiset toimintatavat tue lasten osallisuutta ja osallistumista parhaalla mahdollisella tavalla. Hyvä keino kaikkien, mutta tällaisissa tapauksissa erityisesti eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten arviointiin on laatia lähikehityksenvyöhyke, ja tarkastella sitä yhdessä koko tiimin kanssa.

Arvolan, Lastikan ja Reunamon (2017, 300–301) tekemä tutkimus varhaiskasvatuksen päivittäisten toimintojen vaikutuksista lasten osallisuuteen tukee edellä mainittuja tuloksia. Lisäksi tutkimustuloksista kävi ilmi, että osallisuudella oli vaikutusta lasten oppimiseen etenkin maahanmuuttajataustaisia lapsia tarkasteltaessa. Merkittäviä havaintoja olivat myös osallisuuden vaikutus lasten tunne-elämän kehittymiseen ja osallisuuden tuoma emotionaalinen palkitsevuus. Tutkimus osoitti myös, että leikin avulla eri tautoista tulevien lasten on mahdollista syventää yhteyttä toisiinsa.

4.1 Moninaiset oppimisympäristöt ja leikit osallisuuden tukena

Toimintakulttuurit muovautuvat kussakin varhaiskasvatuksen yksikössä muun muassa arvoista ja asenteista, tarjolla olevista oppimisympäristöistä, vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä aikuisten ja lasten kesken sekä henkilöstön osaamisesta. Käytössä olevien työmenetelmien ja -tapojen tulee kaikesta huolimatta olla lapsen kannalta kehittäviä eli jokainen suunniteltu toiminta tulee olla pedagogisesti perusteltua. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24.)

Leikki on lapsen luontainen tapa oppia asioita ja siksi sen tulisia näkyä korostetusti varhaiskasvatussyksiköiden toimintakulttuurissa. Omasta toiminnasta on tunnistettava tekijät, jotka voivat rajoittaa leikin mahdollisuuksia ja vastaavasti taas henkilökunnan tulee panostaa leikin ja leikkiympäristöjen kehittämiseen. Leikki syventää lasten ja aikuisten vuorovaikutussuhteita ja sitä kautta lisää lasten osallisuuden kokemuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 26.)

Oppimisympäristöt tulee suunnitella niin, että ne tukevat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kokemusta. On tärkeää päästää irti perinteisesti sukupuolistereotyyppioista ja tarjota erilaisia leikkimahdollisuuksia riippumatta lasten sukupuolesta tai muista taustoista. Lasten saataville on järjestettävä mielenkiinnon ja ikätason mukaisia leluja ja välineitä, jotka ovat jokaiselle tasavertaisesti saatavilla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 29.)

4.2 Vuorovaikutus ja kohtaaminen lasten ja perheiden kanssa

Kasvatussyhteistyö kodin ja päiväkodin välillä on tärkeää, jotta lapsen tarpeisiin voitaisiin vastata hyvin. Siksi on tärkeää, että vuorovaikutus vanhempien kanssa toimii. Kasvatussyhteistyössä tulisi pyrkiä tasavertaiseen suhteeseen, jossa tietoa lapsesta voidaan avoimesti jakaa puolin ja toisin.

(Ahonen 2017, 243.) Ahonen (2017, 244) on tuonut esille, että ne lapset, joiden vanhempien kanssa yhteistyö toimii, voivat varhaiskasvatuksessa paremmin.

Kohtaaminen on yksi kulmakivistä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Jokaisen ihmisen on tärkeä tulla kohdatuksi. (Nivala & Rynänen 2019, 122.) Sama pätee niin lasten kuin huoltajienkin kanssa varhaiskasvatuksen arjessa. Vuorovaikutus näkyy lasten, huoltajien ja työntekijöiden välisessä suhteessa ja työntekijöiden taidoissa ohjata ryhmää. On tärkeää kiinnittää huomiota omaan tapaan toimia ja viestiä asioista, sillä lapset seuraavat tarkoin aikuisten toimia ja toimivat itse samalla tavoin. Lempeästi ja empaattisesti viestivä aikuinen vaikuttaa positiivisesti lapsen hyvinvointiin. Usein myös erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaiseminen positiivisen vuorovaikutuksen kautta toimii lapsille parhaiten. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 86–87.)

Vuorovaikutusta tapahtuu kielen lisäksi myös elein, ilmein ja kehon avulla. Ihmiset tekevät usein omia tulkintojaan nonverbaalin viestinnän perusteella. Varsinkin pienten lasten kanssa työskennellessä nonverbaaliviestintä on keskeistä. Aikuisten on tärkeää havainnoida omaa toimintaa ja kehonkieltään ja sitä, millaisia viestejä ne lapsille tai vanhemmille lähettävät. Luottamuksellisten vuorovaikutussuhteiden rakentaminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Empaattinen ja lämmin vuorovaikutus korostuu entisestään toimiessa niiden lasten kanssa, joilla on jo entuudestaan haasteita tunne-elämän ja sosiaalisuuden kanssa. (Ahonen 2017, 58–60.)

Pitkään jatkunut vuorovaikutussuhde muuttuu vähitellen ihmissuhteeksi. Varhaiskasvatuksessa lapset ja aikuiset ovat päivittäin vuorovaikutuksessa, joten heidän välilleen muodostuu merkityksellinen ihmissuhde. Näillä suhteilla voi olla lapsen tulevaisuuden kannalta kullannarvoisia merkityksiä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vuorovaikutus- ja ihmissuhteiden syvyyden kannalta merkittävässä roolissa on se, miten lapset toimivat. Usein sellaisten lasten kanssa, jotka ajautuvat usein ristiriitatilanteisiin tai häiriköivät ryhmään toimintaa, suhde ei välttämättä ole samankaltainen kuin uskollisesti ryhmän sääntöjä noudattavan lapsen kanssa. Tämä on tietenkin harmillinen ilmiö ja siksi aikuisten olisi tärkeää oppia katsomaan oman toimintansa taakse ja pysähtyä pohtimaan sitä, miksi lapsi toimii kuten toimii, ja antaa lapselle keinoja erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. (Ahonen 2017, 61–62.)

Lämpimän vuorovaikutuksen avulla lasten ja aikuisten väliset suhteet pääsevät muodostumaan syvemmiksi ja merkityksellisimmiksi. Usein sellainen aikuinen, joka tekee työtään sydämellä ja on läsnä lasten kanssa, omaa taidon lämpimään vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatusarjen keskellä aikuisten tulisi pysähtyä kohtaamaan lapset ja heidän ajatuksensa kiireettömästi, ja olla aidosti

kiinnostuneita heidän ajatuksistaan ja tunteistaan. Empaattisuus on yksi lämmintä vuorovaikutusta kuvaava piirre, jonka avulla aikuinen kykenee näkemään lapsen toiminnan taakse ja antamaan hänelle keinoja toimimaan erilaisissa ja haastavissa tilanteissa. (Ahonen 2017, 78.)

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden rooli lasten elämässä on merkittävä ja siksi yhteistyöhön vanhempien kanssa tulisi panostaa. Vanhemmat ovat omien lastensa parhaimpia asiantuntijoita, ja yhdessä varhaiskasvatuksen ammattilaisen omaaman osaamisen kanssa he voivat parhaimmillaan muodostaa toimivan kasvatuskumppanuussuhteen. Tässä on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että suhteesta saadaan luotua tasa-arvoinen, jolloin molemmin puolinen kunnioitus ja luottamus on keskiössä. (Ahonen 2017, 243.)

4.3 Sukupuolisensitiivinen kasvatusta

Erilaiset sukupuolittuneet käytänteet varhaiskasvatuksen arjessa näkyvät niin lasten kuin aikuisenkin välisessä vuorovaikutuksessa. Aikuiset voivat toimia huomaamatta tilanteissa niin, että se asettaa eri sukupuolten edustajia tiettyyn rooliin. Se, että lapset saavat olla sellaisia kuin ovat ja muokata omaa käsitystään itsestään vapaasti, vaatii aikuisilta ja heidän toiminnaltaan herkkyyttä ja varovaisuutta. Omat kokemukset elämässä saattavat vaikuttaa siihen, miten aikuiset lasten kanssa toimivat. Siksi onkin tärkeää pysähtyä tarkastelemaan omaa toimintaa ja sitä, sisältääkö se stereotyyppistä ajattelua. (Ylitapiola-Mäntylä 2016, 276–277.)

Stereotyyppistä ajattelua ja siitä johtuvaa toimintaa voi olla esimerkiksi se, että pojille puhutaan napakammin ja rohkeammin kuin tytöille esimerkiksi ristiriitatilanteissa. Sen lisäksi se voi ilmetä olettamuksina, että tytöt pärjäävät vähemmällä huomiolla tai avulla kuin pojat. Tasa-arvoisen toiminnan edistäminen ja sukupuoleen liittyvien odotusten karsiminen on tärkeää, jotta lapsilla on tulevaisuudessa mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Tasa-arvoista toimintaa voidaan edistää esimerkiksi rohkaisemalla lapsia leikkimään kaikkien sukupuolen edustajien kanssa ja huomioidaan jokainen omana yksilönään, sekä tarjotaan tasavertaiset leikkimahdollisuudet jokaiselle olemalla erittelemättä niin sanottuja tyttöjen ja poikien leikkejä. (Repo 2015, 118–119.)

4.4 Kiusaaminen ja häirintä

Kiusaaminen on vakava ongelma, joka vaikuttaa merkittävästi lasten välisten vuorovaikutussuhteiden syntyyn tai ylipäänsä lapsen käsitykseen omasta itsestään tai muista ihmisistä. Seuraukset kiusatuksi joutumisesta tai kiusajaanakin olemisesta voivat johtaa pitkälle lapsen tulevaisuuteen ja aiheuttaa erilaisia haasteita lapsen elämässä. (Pikkumäki & Peltola 2017, 8.) Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan ja kasvatetaan avoimuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja suvaitsevaisuuteen kaikkia ihmisiä kohtaan. Yhdessä opetellaan toimimaan oikein erilaisten ihmisten kanssa. Kaikenlainen syrjintä ja kiusaaminen on ehdottomasti kielletty. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 16.)

Kiusaamisen ja häirinnän ehkäiseminen on ensiarvoisen tärkeää jo varhaiskasvatuksessa. Jo pienestä asti lapsille tulee opettaa, että kiusaaminen ei ole hyväksyttävää eikä normaalia toimintaa. Näin lapsille voidaan luoda niin psykologisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti turvallinen ympäristö, jossa lapsi pääsee rakentamaan omaa, ehjää ja turvallista identiteettiä, jota kiusaaminen ei ole määrittämässä. Turvallinen ympäristö ja ryhmä takaavat laadukkaan varhaiskasvatuksen, jossa lapsi voi rauhassa onnistua ja olla osallinen omassa ryhmässään. (Repo 2015, 14–15.)

Pikkumäen ja Peltolan (2017, 14–15) tekemässä tutkimuksessa haastateltiin varhaiskasvatuksen opettajia ja tarkoituksena oli selvittää työntekijöiden käsityksiä yhdestä yleisestä kiusaamisen muodosta eli poissulkemisesta. Tutkimuksesta kävi ilmi, että kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat havainneet ryhmässä kiusaamista, joka oli ilmentynyt poissulkemisena. Poissulkemiseen liittyi sanallisia viestejä, kuten ”mene pois” tai ”minä en halua sinua tähän leikkiin”. Tutkimuksen mukaan poissulkemiseen liittyi usein jokin lapsin muista eroava piirre tai ominaisuus.

Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos on valmistellut Tuikku - kiusaamisen ehkäisemisen toimintamallin. Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää vahva toimintamalli, jonka avulla voitaisiin ehkäistä kiusaamista ja vahvistaa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Vahvistamalla lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja, voidaan lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja näin samalla ennalta ehkäistä kiusaamistilanteiden syntymistä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.) Toinen kiusaamisen ehkäisemiseen tähtäävä menetelmä on Piki -toimintamalli. Sen avulla pyritään tunnistamaan ja ehkäisemään kiusaamista niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksena on vahvistaa lasten ja aikuisten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Toimintamallin tueksi on laadittu erilaisia materiaalia käytettäväksi varhaiskasvattajien ja vanhempien kanssa. Sen tausta-ajatuksena on se, että pienten lasten keskuudessa syntyy kiusaamistilanteita lasten puutteellisten tunne- ja vuorovaikutustaitojen takia. (Lasten ja nuorten keskus n.d.)

5 Monikulttuurisuus ja moninaisuus varhaiskasvatuksen rikkautena

Monikulttuurisuuden ja moninaisuuden kirjo on varhaiskasvatuksessa yhä laajempaa. Varhaiskasvatusta määrittelevissä laissa ja ohjeistuksissa monikulttuurisuus on nostettu keskiöön. Käsitteenä monikulttuurisuus on moniselitteinen ja se pitää sisällään paljon eri näkökulmia ja tarkastelun kohteita. Lasta tai heidän vanhempiaan koskeva syrjintä ei ole sallittua sukupuoleen, etniseen taustaan, varallisuuteen tai mihinkään muuhun syyhyn vedoten. Lasten oikeuksien sopimus korostaa sitä, että kaikkia tulee kohdella tasa-arvoisesti ja syrjintä on ehdottomasti kielletty. (Eerola-Pennanen 2016, 235; YK:n lasten oikeuksien sopimus 1989.)

Lapsella on oikeus toimia varhaiskasvatusympäristössään tasa-arvoisesti muiden kanssa tuomalla esille omaa kulttuuriaan ja taustojaan. Myös oman kielen käyttäminen on tärkeää niin tasa-arvon kuin lapsen itsetunnon näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee tutustua ja perehtyä hyvin erilaisiin uskontoihin ja kulttuureihin, jotta he pystyvät kohtaamaan erilaisista taustoista tulevat lapset ja perheet tasa-arvoisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.)

Moninaisuudella puolestaan tarkoitetaan ihmisten erilaisia piirteitä, taustoja ja rooleja. Jokaisen omat kokemus- ja ajatusmaailma sekä ominaispiirteet tekevät jokaisesta yksilöstä ainutlaatuisen. Erilaisuus rikastaa yhteisöjä ja lisää voimavaroja. Varhaiskasvatuksessa erilaiset yksilöt muodostavat yhtenäisen joukon, jossa jokainen tulee nähdä samanarvoisena. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 107–108.)

Moninaisuutta voidaan tarkastella myös sukupuolen näkökulmasta. On tärkeää, että lapset kohdataan ainutlaatuisina yksilöinä eikä esimerkiksi jonkin sukupuolen edustajana. Työntekijöiden tulee pitää yllä avointa ilmapiiriä, jossa lapset saavat toimia vapaasti omien mieltymystensä mukaan. Tarkoittaen sitä, että toimintaa ja leikkejä ei kategorisoida sukupuolen mukaan tai ohjata lapsia leikkeihin, jotka oletetaan olevan tytöille tai pojille. Oppimis- ja toimintaympäristöt ovat tärkeää pitää avoimina, jotta lapset voivat itse valita mieluisensa puuhan. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 118.)

Eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevien vanhempien kanssa käytävän vuorovaikutuksen tukena käytetään ilmeitä, eleitä ja kuvia. Lisäksi erilaisia kääntäjäsovelluksia hyödynnetään paljon. Tulkkia voidaan käyttää tilanteissa, jotka ovat sovittu etukäteen, kuten esimerkiksi vasukeskustelut. (Honko & Mustonen 2020.) Jokaisella perheellä tulee olla mahdollisuus tulla kohdatuksi tasa-arvoisesti ja siksi erilaisten kommunikoinnin tukikeinojen monipuolinen käyttö on tärkeää. Kuvat

ovat hyvä keino kommunikoinnin tukena niin lasten kanssa varhaiskasvatuspäivän aikana kuin vanhempien kanssa kommunikoitaessa. (Kivijärvi 2018, 253.) Toinen uudempi tapa viestiä on piirtäminen, jossa aikuinen voi piirtää vanhemmille päivän tapahtumia yksinkertaisin ja ymmärrettävin kuvin. (Merikoski & Pihlaja 2022, 202.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, toteutuuko tasa-arvo ja yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksessa työntekijöiden näkökulmasta. Lisäksi selvitetään, ovatko laaditut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat edesauttaneet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa.

1. Miten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen?
2. Ovatko laaditut suunnitelmat edesauttaneet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa?

Tutkimuskysymykset on asetettu niin, että tutkimuksesta saaduilla vastauksilla pystytään vastaamaan niihin. Kysymysten avulla saadaan vastaus siihen, onko varhaiskasvatus tasa-arvoista ja yhdenvertaista työntekijöiden näkökulmasta sekä ovatko suunnitelmat auttaneet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen toteutumisessa. Tutkimuksesta saaduilla tuloksilla Kajaanin kaupungin varhaiskasvatusyksikkö saa tietoa päiväkotien tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilanteesta ja suunnitelmien hyödyllisyydestä. Saadun tiedon avulla päiväkotien toimintaa voidaan kehittää entistä tasa-arvoisemmaksi ja yhdenvertaisemmaksi.

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Tutkimus toteutettiin määrällisenä tutkimuksena. Määrällisen kyselytutkimuksen avulla kohde-ryhmältä saatiin vastauksia siihen, toteutuuko tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työntekijöiden näkökulmasta sekä ovatko laaditut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat edesauttaneet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Määrällinen tutkimus sopii nimenomaan kokemuksiin perustuvien tulkintojen tekemiseen. Tässä tapauksessa tutkittavana oli varhaiskasvatuksen työntekijöiden koskevat käsitykset ja kokemukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. (Vilka 2021, 11, 14.)

Kysely sisälsi lisäksi kaksi avointa kysymystä, joihin vastaajat saivat vapaasti jakaa kokemuksiaan tasa-arvoa edistävästä ja estävästä tekijöistä. Tutkimuksen avoimet kysymykset eivät suoraan tarkoita, että tutkimus sisältäisi myös laadullisia piirteitä (Vilka 2021, 86). Kyselyyn oli perusteltua sisällyttää avoimia kysymyksiä, joiden avulla saatiin vastaajilta yksityiskohtaisempia vastauksia, joita ei ollut tarpeen rajata. Avointen kysymysten vastaukset analysoitiin ryhmittelemällä.

Kyselylomakkeen väittämät ja kysymykset aseteltiin niin, että vastausvaihtoehdot olivat ”täysin samaa mieltä”, ”osittain samaa mieltä”, ”en samaa enkä eri mieltä”, ”osittain eri mieltä” ja ”täysin eri mieltä”. Lisäksi muutama kysymykseen oli perusteltua asettaa ”kyllä”, ”ei” ja ”en tiedä” vastausvaihtoehdot. Kyselyn lopussa oli kaksi avointa kysymystä, joihin vastaajilla oli mahdollisuus vastata omin sanoin.

Kysely on tavanomainen muoto tutkimuksen toteuttamisessa. Sen avulla on mahdollista kerätä vastauksia isoltakin joukolta. On tärkeä huomioida, että kysely on kaikille samanlainen, jotta vastaukset ovat vertailtavissa. (Vilka 2021, 46.) Kyselytutkimuksen heikkous piilee siinä, että vastausprosentti jää matalaksi (Vilka 2021, 76). Onkin kiinnostava huomiota kyselyn laatimiseen mahdollisimman vaivattomaksi vastaajan näkökulmasta, mutta kuitenkin sellaiseksi, että se antaa tarpeeksi informaatiota tutkimusta varten, ja pystyy vastamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Kyselylomake laadittiin Webropolilla ja toimeksiantaja otti vastuun sähköisen lomakkeen jakamisen varhaiskasvatusyksiköihin. Kysely laadittiin niin, ettei kenenkään yksityisyys vaarantunut eikä lomakkeeseen kirjattu tietoja, joista vastaaja olisi ollut tunnistettavissa. Kyselylomake on turvallinen, sillä siitä ei paljastu vastaajan henkilöllisyys, ja arkaluonteistenkin asioiden käsittely on mahdollista (Vilka 2021, 94). Teemat, joiden pohjalta kysely laadittiin ja, joiden pohjalta tasa-

arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista tarkasteltiin, olivat osallisuus, leikki ja toimintaympäristöt, vanhempien kohtaaminen, ohjaus ja vuorovaikutus sekä kiusaamisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen. Nämä teemat valikoitiin Opetushallituksen antamien raamien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien valmistelujen pohjalta.

Lisäksi Kajaanin kaupungin päiväkotien laatimia suunnitelmia hyödynnettiin kysymyksissä, joissa tarkasteltiin lasten osallisuuden toteutumista läheisyyden kehän ja sosiogrammin avulla sekä työntekijöiden henkilökohtaisten tavoitteiden toteutumisen osalta. Läheisyyden kehän ja sosiogrammin laatiminen ovat hyviä menetelmiä lasten osallisuuden toteutumisen seurantaan. Kaikkien yksiköiden ja ryhmien tekemät tayv-suunnitelmat ovat asettelultaan samanlaisia eli jokaisen suunnitelma sisältää osiot läheisyyden kehän, sosiogrammin ja omien tavoitteiden laadimisesta. Tutkimuksessa selvitettiin, ovatko varhaiskasvatuksen työntekijät kokeneet lasten osallisuuden parantuneen suunnitelmien laatimisen myötä. Lisäksi jokainen työntekijä on laatinut suunnitelmiin henkilökohtaisen tavoitteen, jonka avulla edistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista.

7.1 Kohderyhmä

Opinnäytetyön kohderyhmänä ovat varhaiskasvatuksen työntekijät mukaan lukien varhaiskasvatuksen lastenhoitajat, varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen erityisavustajat, varhaiskasvatuksen sosionomit sekä varhaiskasvatuksen johtajat. Kysely osoitettiin henkilökohtaisesti jokaiselle työntekijälle, jolla mahdollistettiin suurempi vastausprosentti kuin, että kysely olisi suunnattu tiimeille.

Opinnäytetyöstä hyötyvät sekä varhaiskasvatuksen yksiköt sekä kaupungin varhaiskasvatuksen johtohenkilöstö, sillä tutkimus antaa vastauksia Kajaanin kaupungin varhaiskasvatusyksiköiden tasa-arvotilanteesta sekä laadittujen tayv-suunnitelmien hyödyllisyydestä ja niiden vaikuttavuudesta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen.

7.2 Aineiston hankinta

Ennen kyselytutkimuksen lähettämistä varhaiskasvatusyksiköistä kerättiin sähköisesti laadittuja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia tutkimuksen tueksi. Suunnitelmien pohjalta laadittiin

kolme kysymystä varsinaiseen tutkimukseen. Loput kysymykset ja väittämät pohjautuivat opetus- hallituksen antamiin painopistealueisiin. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat on verrat- tain uusi asiakirja varhaiskasvatuksessa, joten ennako-oletus oli, että niistä saataisiin enemmän tietoa tutkimuksen tueksi. Kun suunnitelmiin perehdyttiin tarkemmin, ne olivatkin verrattain suppeita. Toisaalta taas niihin asetetut tavoitteet toiminnalle olivat ytimekkäitä ja tarkkoja ja siten realistisesti toteutettavissa. Realistisilla tavoitteilla voidaan onnistua edistämään tasa-arvoa eri yksiköissä.

Kyselytutkimusta testattiin seitsemällä yksityisen päiväkodin työntekijällä. Sitä kautta saadun pa- lautteen avulla kysely saatiin muokattua tarpeita vastaavaan muotoon. Saadun palautteen perus- teella ulkoasu ja väittämien ja kysymysten asettelu oli selkeää ja helposti ymmärrettävää, joten loppujen lopuksi muokattavaa ei paljoa jäänyt.

Kyselytutkimus jaettiin sähköisesti Kajaanin kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöille, joita oli 340. Kysely oli avoinna kaksi viikkoa aikavälillä 15.5.2024-29.5.2024. Vastausaikaa jatkettiin vielä viikolla vähäisen vastaajamäärän vuoksi. Toimeksiantaja välitti työntekijöille muistutusviestin. Lo- pulta vastauksia saatiin 35. Vastausprosentiksi saatiin 10,3 %.

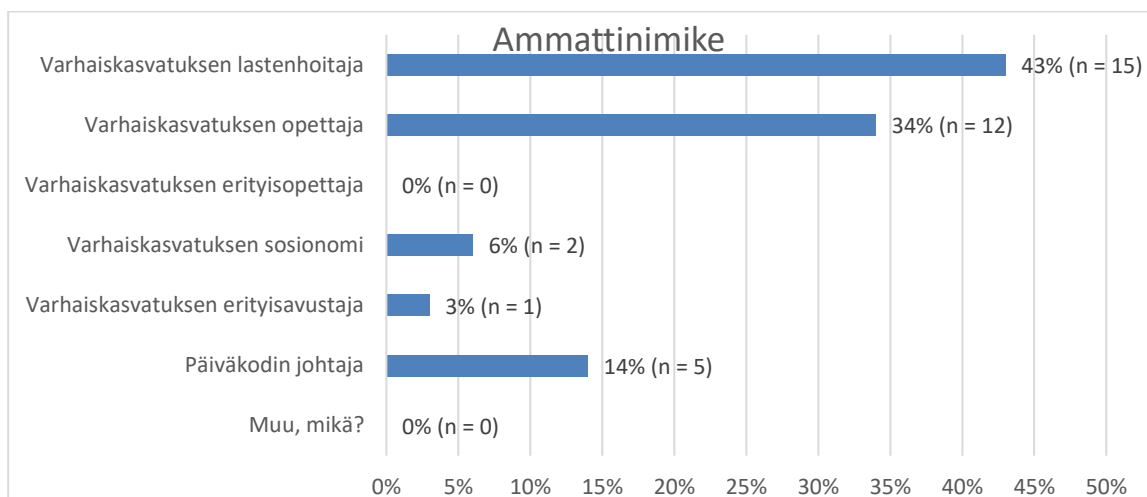
8 Opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset

Kyselytutkimukseen vastasi lopulta 35 vastaajaa, mikä antaa tutkimuksen vastausprosentiksi 10,3 %. Kokonaisuutta tarkasteltaessa ja saatujen vastausten perusteella voidaan tulkita, että Kajaanin kaupungin päiväkodeissa on positiivinen suunta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Lisäksi saatiin selville, että yksiköt ovat laatineet lakisääteiset tayv-suunnitelmat, mikä jo itsessään on erinomainen keino tasa-arvon edistämiseksi. Tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä vähäisen vastaajamäärän vuoksi.

Havainnollistan saatuja vastauksia taulukoiden ja kuvioiden avulla sekä tuon esille avoimiin kysymyksiin saatuja vastauksia esittämällä otteita niistä. Tulokset on jaoteltu kyselyssä käsiteltyjen teemojen mukaan väliotsikoiden alle. Vastausvaihtoehdot perustuivat Likert -asteikkoon ja olivat täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, en samaa enkä eri mieltä, osittain eri mieltä ja täysin eri mieltä. Kaksi viimeistä kysymystä olivat avoimia, joihin vastaajat saivat vastata vapaasti.

8.1 Taustatiedot

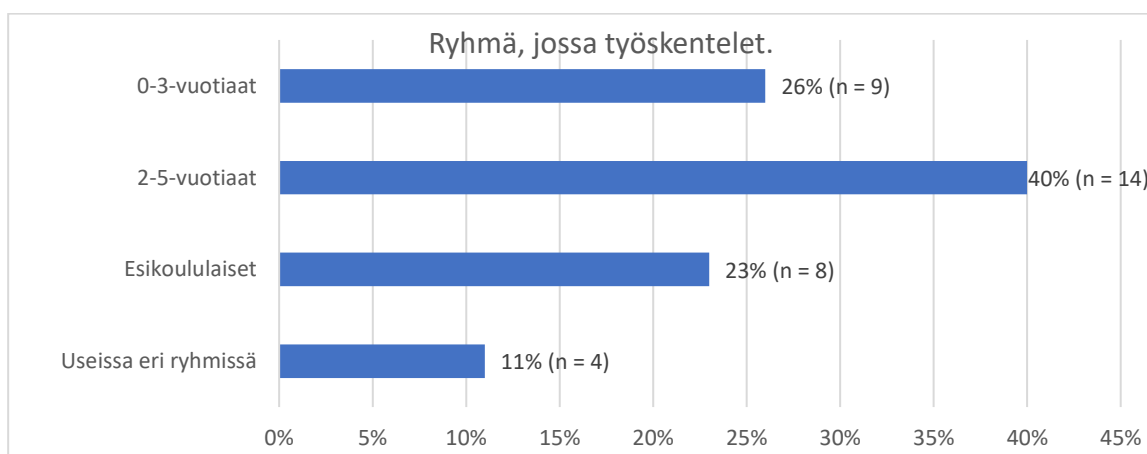
Ensimmäisenä selvitettiin vastaajien ammattinimikkeitä. Saatujen vastausten perusteella voitiin todeta, että suurin osa eli 43 % vastaajista oli ammatiltaan varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Toiseksi eniten eli 34 % oli puolestaan varhaiskasvatuksen opettajia. Vähiten vastauksia saatiin varhaiskasvatuksen erityisavustajilta (3 %) sekä varhaiskasvatuksen sosionomeilta (6 %). Tätä voitaneen perustella sillä, että kyseisellä ammattinimikkeellä toimivia ammattilaisia on muihin nähden verrattain vähän. Yhtään vastausta ei puolestaan saatu varhaiskasvatuksen erityisopettajilta tai muilta, kuin annetuilta vastausvaihtoehdoilta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemys tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista olisi ollut mielenkiintoinen, sillä he pääsevät työskentelemään useissa eri yksiköissä ja siten näkevät erilaisia käytäntöjä ja tapoja toteuttaa toimintaa. Vastaajien ammattinimikkeet haluttiin selvittää siksi, että voitiin selvittää, onko eri ammattinimikkeillä toimivilla ammattilaisilla eriäviä näkemyksiä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta.

Kuvio 1. Vastausprosentit ammattinimikkeittäin

Seuraavaksi selvitettiin vastaajien ryhmää, jossa he työskentelevät. Suurin osa eli 40 % vastaajista työskenteli 2–5-vuotiaiden ryhmässä. Yllättävintä oli se, että 11 % vastaajista vastasi työskentelevänsä useissa eri ryhmissä. On mahdollista, että esimerkiksi kiertävät lastenhoitajat ovat olleet vastaamassa kyselyyn. Ryhmä selvitettiin siksi, jotta voitiin vertailla mahdollisia eroja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa eri ikäisten ryhmissä.

Oman tulkinnan mukaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ei välttämättä pääse toteutumaan, jos ryhmissä on paljon tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja aikuisia puolestaan heihin nähden liian vähän. Sevon ym. (2021, 28) tutkimuksessa keskustelua oli herättänyt samat aiheet eli, miten osallisuus toteutuu haavoittuvammassa asemassa olevien keskuudessa, kuten esimerkiksi alle 3-vuotiaiden, maahanmuuttajataustaisten tai heidän, joilla on erityisen tuen tarpeita.

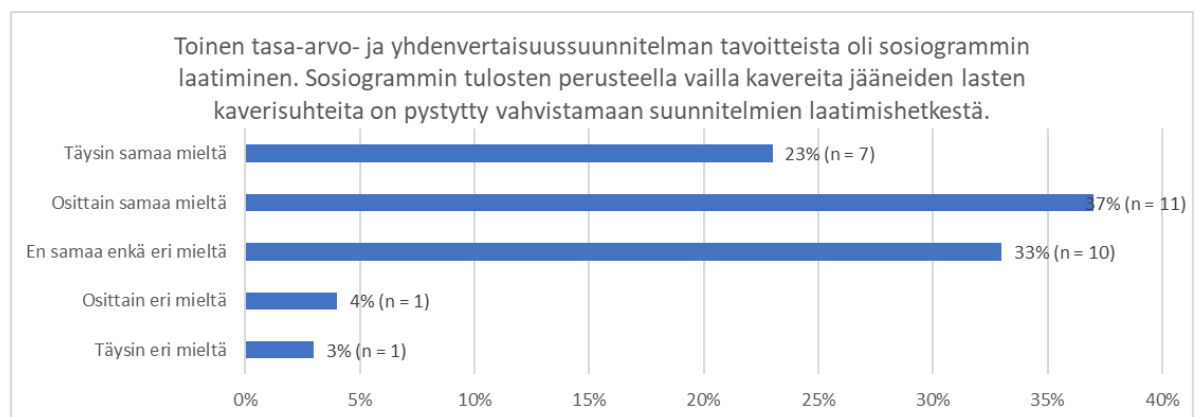
Kuvio 2. Vastaajien ryhmä, jossa työskentelee

8.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat

Vastaajilta selvitettiin, ovatko he laatineet tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat, joiden avulla tasavertaisen ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista voidaan kehittää ja arvioida. Vastaajista 86 % vastasi laatineensa suunnitelman. Puolestaan 11 % ei tiennyt, onko suunnitelmaa laadittu. Lisäksi 78 % vastaajista ilmoitti, että suunnitelmien laatimisesta on kulunut aikaa jo puolivuotta tai enemmän, mikä kertoo siitä, että näissä ryhmissä tasa-arvoisemman ja yhdenvertaisemman varhaiskasvatuksen toteuttaminen on aloitettu ja asetettuihin tavoitteisiin on mahdollisesti jo voitu päästä. Kolme seuraavaa kysymystä, jotka liittyivät laadittuihin tayv-suunnitelmiin, kysyttiin vain heiltä, jotka vastasivat laatineensa suunnitelman.

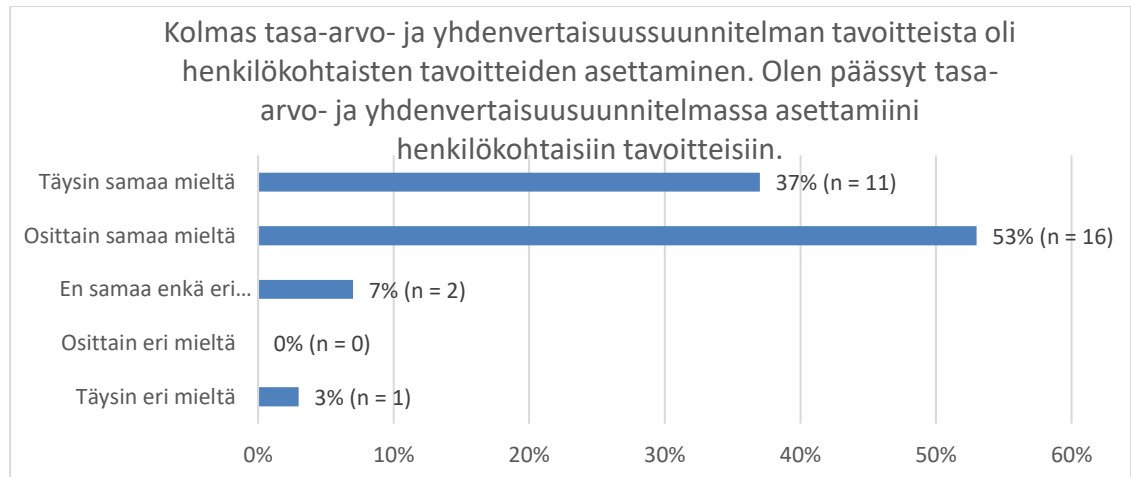
Yksi suunnitelmaan kuuluvista tavoitteista oli laatia läheisyyden kehä. Tutkimuksessa kysyttiin, onko läheisyyden kehän ulkokehälle jääneiden lasten osallisuutta pystytty parantamaan. Suurin osa eli 54 % vastaajista oli täysin samaa mieltä ja 27 % vastaajista oli osittain samaa mieltä. Jo tämän perusteella voidaan päätellä, että suunnitelmien laatimisella on ollut positiivinen vaikutus tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämässä, ja suunnitelmat ovat merkityksellisiä myös varhaiskasvatuksessa.

Toinen suunnitelmiin kuuluva tavoite oli sosiogrammin laatiminen. Tutkimuksessa selvitettiin, oliko sosiogrammin mukaan vailla kavereita jääneiden lasten kaverisuhteita pystytty vahvistamaan. 33 % ilmoitti olevansa ei eri eikä samaa mieltä kaverisuhteiden vahvistamisesta, mikä voi kertoa siitä, että suunnitelmien laatimisesta ei ole vielä kauaa ja vastaavasti kaverisuhteiden vahvistaminen ei ole nopea prosessi vaan voi viedä aikaa saavuttaakseen positiivisia tuloksia.

Kuvio 3. Kaverisuhteiden vahvistaminen sosiogrammin laatimishetkestä

Kolmas suunnitelmaan kuuluva tavoite oli laatia jokaiselle tiimiläiselle henkilökohtainen tavoite, jolla edistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista omassa ryhmässä. 53 % vastaajista oli osittain samaa mieltä siitä, että asetettu henkilökohtainen tavoite oli pystytty saavuttamaan. 3 % oli täysin eri mieltä tavoitteiden saavuttamisesta, mikä voi taas kertoa siitä, että tavoitteen laatimishetkestä on kulunut vain vähän aikaa.

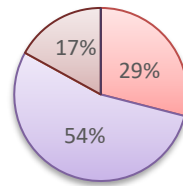

Kuvio 4. Henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttaminen

8.3 Osallisuus, kiusaaminen ja häirintä

Yksi tärkeä mittari tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnissa oli lasten osallisuus. Tutkimuksessa selvitettiin, pääsevätkö lapset tasavertaisesti osalliseksi arjen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Vastaajista 54 % oli osittain samaa mieltä siitä, että lapset pääsevät tasavertaisesti osalliseksi. 17 % taas oli vastannut olevansa osittain eri mieltä. Tästä voidaan päätellä, että osallisuuden tasavertaisessa ilmenemisessä on puutteita ja siksi jokaisen työntekijän on tärkeä pysähtyä miettimään, millä keinoin jokainen ryhmän lapsi voi tuntea olevansa tasavertainen ja merkityksellinen ryhmän jäsen ja, mitkä asiat johtavat siihen, ettei kaikki pääse tasavertaisesti osalliseksi.

Lapset pääsevät tasavertaisesti osallisiksi arjen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

■ Täysin samaa mieltä
 ■ Osittain samaa mieltä
 ■ En samaa enkä eri mieltä
■ Osittain eri mieltä
 ■ Täysin eri mieltä

Kuvio 5. Lasten osallisuus ryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa

Eri ryhmissä työskentelevien vastaajien näkökulmia osallisuuden toteutumisesta selvitettiin ristitaulukoinnin avulla. Vastaukset olivat yhdensuuntaisia, vaikkakin 2–5-vuotiaiden ryhmässä työskentelevien vastaukset olivat suurimmaksi osaksi osittain samaa mieltä. Siihen, miksei vastaajat olleet täysin samaa mieltä osallisuuden toteutumisesta voi vaikuttaa esimerkiksi se, onko ryhmässä paljon tukea tarvitsevia lapsia, joiden arjen ohjaukseen voi mennä huomattavan suuri osa varhaiskasvatuspäivän ajasta. Se taas voi johtaa siihen, että hiljaisemmat ja itsenäisemmät lapset jäävät enemmän tukea tarvitsevien varjoon.

Taulukko 1. Lasten osallisuuden toteutuminen eri ryhmissä työskentelevien näkökulmasta

Lapset pääsevät tasavertaisesti osalliseksi toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen

N = 35

	0–3-vuotiaiden ryhmässä työskentelevät	2–5-vuotiaiden ryhmässä työskentelevät	esikoululaisten ryhmässä työskentelevät	Useissa eri ryhmissä työskentelevät
Täysin samaa mieltä	5	2	3	0
Osittain samaa mieltä	2	11	2	4
En samaa enkä eri mieltä	0	0	0	0
Osittain eri mieltä	2	1	3	0
Täysin eri mieltä	0	0	0	0
Yhteensä	9	14	8	4

Lisäksi selvitettiin, onko eri ammattinimikkeiden välillä hajontaa tarkastellessa osallisuuden toteutumista lelujen ja välineiden sijoittelun näkökulmasta. Merkittävää hajontaa ei esiintynyt, vaan esimerkiksi sosionomit, lastenhoitajat ja varhaiskasvatuksen opettajat olivat keskimäärin samaa mieltä osallisuuden toteutumisesta.

Taulukko 2. Lelujen ja välineiden sijoittelu tasapuolisesti riippumatta sukupuolesta eri ammattinimikkeiden näkökulmasta

Lelut ja välineet on sijoitettu niin, ettei ne erottele leikkijöitä sukupuolen mukaan

N = 35

	Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja	Varhaiskasvatuksen opettaja	Varhaiskasvatuksen sosionomi	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja	varhaiskasvatuksen erityisavustaja	Päiväkodin johtaja	Muu, mikä?
Täysin samaa mieltä	15	11	0	0	1	5	0
Osittain samaa mieltä	0	1	2	0	0	0	0
En samaa enkä eri mieltä	0	0	0	0	0	0	0
Osittain eri mieltä	0	0	0	0	0	0	0
Täysin eri mieltä	0	0	0	0	0	0	0
Yhteensä	15	12	2	0	1	5	0

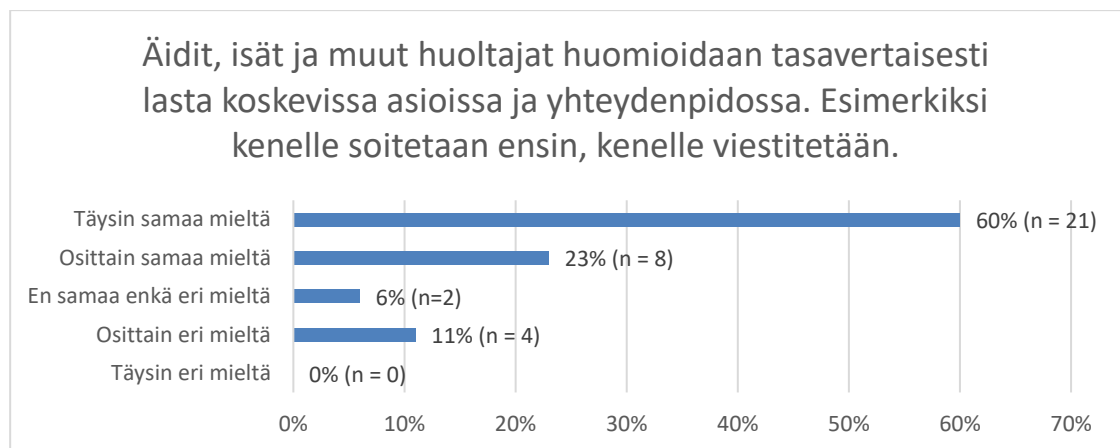
Osallisuuden osalta selvitettiin myös, saavatko lapset tasavertaisesti huomiota, kannustusta ja kehuja varhaiskasvatuksen arjessa. 69 % vastaajista ilmaisivat olevansa täysin samaa mieltä siitä, että huomiota, kannustusta ja kehuja jaetaan tasavertaisesti. 31 % vastaajista ilmoitti olevansa osittain samaa mieltä. Lisäksi selvitettiin lasten ei toivottuun käytökseen puuttumisesta. 60 % ilmoitti olevansa täysin samaa mieltä ja 40 % osittain samaa mieltä. Hajontaa ammattinimikkeiden näkökulmasta tarkasteltuna ei näissäkään vastauksissa ollut, vaan taustasta huolimatta vastaukset olivat samansuuntaisia.

Leikki- ja toimintaympäristöjen tasa-arvoisuutta selvitettiin väittämällä, ovatko ne suunniteltu niin, että kaikilla on mahdollisuus osallistua toimintaan tasa-arvoisesti. 68 % vastasi olevansa täysin samaa mieltä ja 29 % osittain samaa mieltä. Yksi vastaaja oli osittain eri mieltä. Toimintaympäristöjen suunnittelun puutteet voivat näkyä siinä, että leikkejä ja leluja jaotellaan huoneisiin esimerkiksi sukupuolen mukaan; autot toisessa huoneessa ja nuket toisessa, jolloin lapset eivät pääse yhdistelemään leikkejä vapaasti. Voi olla myös tilanteita, joissa toinen lapsi ei välttämättä itse yllä ottamaan mieleistään lelukoria. Lisäksi eri kielitaustoista tulevat lapset voivat jäädä

epätasa-arvoiseen asemaan, jos toimintaa toteutetaan pelkästään suomen kielellä. Suunnitelmalla leikki- ja toimintaympäristöt huolellisesti ja tasa-arvoisesti, voidaan edistää leikkijöiden yhteisöllisyyttä. Vastaavasti, jos autot ovat toisessa huoneessa ja nuket toisessa, voi käydä niin, että tytöt ja pojat automaattisesti jakaantuvat leikkimään eri tiloihin.

Kiusaamisen ja häirinnän ilmenemistä selvitettiin väittämällä, oletko huomannut yksikönsänne/ryhmässänne lapsiin kohdistuvaa kiusaamista etniseen taustaan tai sukupuoleen liittyen. Vastaajat olivat lähes yksimielisiä siitä, etteivät ole huomanneet. Vain kaksi vastaajaa ilmoitti törmänneensä kiusaamiseen tai häirintään. Kiusaamisen kokemuksen tarkastelussa voi ilmetä ristiriitoja, sillä jokainen voi tulkita kiusaamisen eri tavalla. Kiusaamisen puuttumisen tueksi on laadittu useita eri malleja, joita ovat esimerkiksi Cacciatoren ja Huukin Pisara puuttumisen -malli, joka antaa ohjeita kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja kiusaamistilanteiden selvittämiseen sekä aiemmin mainittu Lasten ja nuorten keskuksen Piki -toimintamalli.

Seuraavaksi selvitettiin, huomioidaanko lasten huoltajat tasavertaisesti lasta koskevista asioissa. Tämän väittämän osalta ilmeni suurempaa hajontaa, kuin aikaisempien. 60 % vastaajista oli täysin samaa mieltä siitä, että huoltajia kohdellaan tasavertaisesti. 23 % vastaajista oli osittain samaa mieltä ja 11 % vastaajista osittain eri mieltä.

Kuvio 6. Huoltajien tasavertainen kohtelu lasta koskevista asioista

8.4 Perheiden kohtaaminen ja kommunikointi

Seuraavaksi selvitettiin eri kieli- ja kulttuuritaustaisten perheiden kohtaamista. 63 % oli täysin samaa mieltä siitä, että he saavat tasavertaista kohtelua huolimatta taustoistaan. 34 % oli osittain

samaa mieltä. Avoimella kysymyksellä selvitettiin monikulttuurisen osalta sitä, miten se on huomioitu ryhmän toiminnassa. Vastaajat antoivat seuraavanlaisia vastauksia:

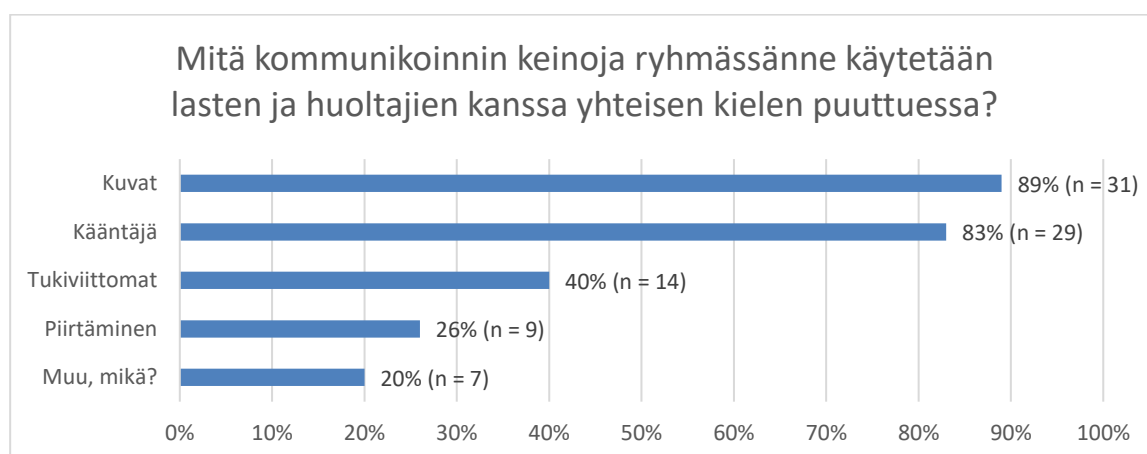
”Meillä lapsille on käytössä kuvatuki. Käytämme MOI-ohjelmaa päivän tapahtumista kertomiseen. Käytämme myös tarpeen mukaan pikatulkkauksia sekä tulkkipalveluja” (vastaaja 19)

”Vanhemmille laitetaan joka perjantai englannin kielellä viikko-ohjelma. kuvia ja apu viittomia käytetään kommunikoinnin tukena lapsen kanssa. Arjessa sanoitetaan asioita koajan” (vastaaja 27)

”Lasten kieli huomioidaan, heitä tuetaan ja autetaan osallistumaan, kannustetaan myös omaan kieleen. Ruokavalio huomioidaan. Harjoitellaan mm. tervehtimisiä lasten äidinkielellä” (vastaaja 33)

”Tänä vuonna ei ole ollut monikulttuurisia lapsia ryhmässä. Aikaisempina vuosina; Huolehditaan että kaikki tulevat tasavertaisesti ymmärretyiksi, osalliseksi ryhmää ja sen toimintaa. Huolehditaan yhteistyöstä vanhempien kanssa; tulkkaukset, translatorin käyttö, pikapiirtäminen jne. käytetään ryhmän lapsien eri kieliä tai ne näkyvät ryhmässä. Jne.” (vastaaja 35)

Saatujen vastausten perusteella voidaan tulkita, että ryhmässä käytetään monipuolisesti erilaisia keinoja kommunikoinnin tueksi. Sillä varmistetaan lasten ja huoltajien tasavertainen kohtaaminen. Kommunikoinnin tukikeinojen käyttöä selvitettiin vielä tarkemmin. 89 % vastaajista käytössä oli kuvat, 83 % käytti kääntäjää, 40 % hyödynsi tukiviittomia, 26 % vastaajista vastasi tukevana kommunikointia piirtämällä ja 20 % ilmoitti käyttävänsä muita keinoja, kuten videointia, valokuvia, eleitä ja ilmeitä sekä reissuvihkoa.

Kuvio 7. Kommunikoinnin keinot

8.5 Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäjät ja estäjät

Viimeiset kysymykset tutkimuksessa olivat laadullisia piirteitä omaavia, avoimia kysymyksiä, joissa selvitettiin, mitkä tekijät edistävät ja estävät tasa-arvoista ja yhdenvertaista varhaiskasvatusta toteutumasta. Vastajat kuvasivat edistäviä tekijöitä seuraavasti:

”Riittävä henkilöstö, havainnointi ja saadun tiedon reflektointi, se että palataan tiimeissä tayv suunnitelmaan ajoittain, aika kuvaohjauksen suunnitteluun ja toteutukseen. Myös tieto ja vinkit, tiimin aika keskusteluun ja yhteiseen suunnitteluun.” (vastaaja 23)

”Oma asenne ja kouluttautuminen, varhaiskasvatuksessa yksiköiden tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen ja niihin liittyvät tehtävät. Suunnitelman arviointi. Tärkeää että kieli ja kulttuuritaustaisten huoltajien kanssa käytetään erilaisia menetelmiä (tulkkaus, google-kääntäjä yms) vuorovaikutuksen lisäämiseksi. Rohkeutta ja sinnikkyyttä ja halua olla vuorovaikutuksessa eri taustaisten perheiden ja lasten kanssa. Kunnioitusta ja ymmärrystä. Aikaa vuorovaikutukseen.” (vastaaja 14)

”Kaikkia kohdellaan samalla tavalla, huolehditaan osallistamisesta - aikuinen leikissä tulkkina, jos lapsilla ei ole yhteistä kieltä.” (vastaaja 15)

Edellä esitetyt vastaukset vahvistavat omaa tulkintaani siitä, että tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voidaan edistää ja parantaa sillä, että ryhmissä on riittävä määrä henkilöstöä. Tällöin mahdollistuu jokaisen lapsen tarpeiden huomioiminen tasavertaisesti. Lisäksi esiin nousi aika yhteiselle ajatusten vaihdolle ja toiminnan suunnittelulle, joiden avulla toimintaa voidaan muovata lasten tarpeita vastaavaksi. Henkilöstölle tulee tarjota mahdollisuuksia kouluttautua, jotta omaa osaamista pääsee kehittämään ja sitä kautta huomioimaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevat seikat paremmin.

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta vastaajien mielestä esti toteutumasta seuraavat seikat:

”Hoitajien vähyys ja silloin ei pysty ottamaan huomioon enemmän erikseen tukea tarvitsevia lapsia.” (vastaaja 11)

”Hälläväliä asenne, ei ole aikaa tai tahtotilaa toimia, tasa-arvon ja yhdenvertaisuussuunnitelman puuttuminen, silloin ei yhteistä käsitystä asiasta yksikössä. Kunnioituksen puute erilaisia perheitä kohtaan. Koulutuksen eli tiedon puute.” (vastaaja 14)

”Lasten erilaiset hoitoajat - tarkasti kiinnitettävä huomiota, että kaikki lapset pääsevät osallistumaan toimintoihin, vaikka hoitoaika olisi erilainen kuin jollain toisella lapsella.” (vastaaja 19)

”Liian vähän aikaa toimintaympäristön rikastuttamiseen niin, että se täysin palvelisi kaikkia.” (vastaaja 13)

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta estävät tekijät olivat myös sellaisia, joita ajattelinkin niiden olevan. Henkilöstön riittämättömyys vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka lapset tulevat huomioituksi. Tärkeä huomio oli mahdollinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmien puuttuminen, joka voi vaikuttaa siihen, että tiimeillä ole yhteneväisiä tapoja toimia ryhmässä.

8.6 Johtopäätökset

Tutkimuskysymykset olivat, miten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen sekä ovatko laaditut tayv-suunnitelmat edesauttaneet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Kyselystä saatujen vastausten perusteella voidaan todeta, että Kajaani kaupungin päiväkotien tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tilanne on menossa hyvään suuntaan. Näyttää siltä, että eri yksiköissä on monipuolisesti käytössä keinoja, joilla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voidaan edistää. Lisäksi vastauksissa ei ollut suurta hajontaa, mikä kertoo siitä, että tähän tutkimukseen osallistuneet työntekijät kokevat pystyvänsä kohtaamaan lapset tasa-vertaisesti. Myöskään eri ammattinimikkeellä saadut vastaukset olivat yhteneväisiä eikä suuria eroja esimerkiksi sosionomin, varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen lastenhoitajan antamissa vastauksissa ollut.

Tutkimuksen perusteella laaditut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat voineet edistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä suurin osa vastaajista oli samaa mieltä tai lähes samaa mieltä siitä. Lisäksi kokonaiskuva saatujen vastausten perusteella oli tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta positiivinen, vaikka tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia Kajaanin kaupungin päiväkoteja. Tutkimuksen avulla varhaiskasvatuksen

henkilöstö saa tietoa siitä, mikä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilanne on tällä hetkellä, ja millä toimilla sitä voidaan jatkossa entisestään kehittää.

Tutkimuksessa tarkasteltiin lapsen ei-toivottuun käytökseen puuttumista, taustalla ajatus siitä, puututaanko poikien tai eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten käytökseen esimerkiksi napakammin. Yli puolet vastaajista oli samaa mieltä siitä, että ei-toivottuun käytökseen puututaan tasa-arvoisesti. Arvolan (2021, 56) väitöskirjatutkimuksesta selviää, että kantasuomalaisten lasten osallisuus havaittiin toteutuvan paremmin kuin eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevilla lapsilla ja eroavaisuuksia huomattiin ei-toivotussa käytöksessä, mikä oli yleisempää muilla kuin kantaväestön lapsilla. Tämä voi johtaa epätasa-arvoon siinä mielessä, että he voivat saada enemmän negatiivista palautetta. Ne lapset, jotka syystä tai toisesta saavat enemmän negatiivista palautetta, saattavat kokea olevansa huonompia kuin muut ja näin itsetunto voi kehittyä väärään suuntaan. Sen vuoksi positiivinen vahvistaminen ja pienistäkin onnistumisista kehuminen on tärkeää. Ei-toivottuun käytökseenkin voidaan puuttua muulla kuin negatiivisella tavalla.

Lelujen sijoittelu ja toimintaympäristöjen suunnittelu olivat vastaajien näkökulmasta tasa-arvoisia. Alasaaren ja Kataisen (2016) selvityksestä ilmenee, että leikkitilojen suunnittelulla ja lelujen valinnalla voidaan aiheuttaa sukupuolista eriarvostusta. Sen sijaan, että lelut on tarkkaan kategorisoitu ja sijoitettu, olisi toimivampaa, että ne olisivat tilassa vapaammin ja lapset pääsisivät esimerkiksi yhdistelemään erilaisia leikkejä. Tämän on tutkittu lisäävän lasten yhteistoimintaa ryhmässä. (Alasaari & Katainen 2016, 17.) Toimintaympäristöjen suunnittelussa tulee huomioida kaikki ryhmän lapset. Esillä olevat lelut ja muu materiaali tulee vastata ikätason mukaisia taitoja ja mielenkiinnon kohteita.

Kiusaamisen ilmenemistä selvitettiin kysymällä, oletko huomannut yksikössänne/ryhmässänne lapsiin kohdistuvaa kiusaamista esimerkiksi etniseen taustaan tai sukupuoleen liittyen. Vastaajat olivat kahta vastaajaa lukuun ottamatta yksimielisiä siitä, etteivät ole huomanneet kiusaamista. Täytyy huomioida, että kysymyksen asettelu rajaa ulkopuolelle kaiken muun kiusaamisen, mikä ei liity etniseen taustaan tai sukupuoleen. Huolellisemmalla kysymyksen asettelulla olisi voitu saada selville, ilmeneekö yksiköissä tai ryhmässä muihin syihin perustuvaa kiusaamista. Kiusaamisen tulkinta voi olla välillä haastavaa, ja toinen voi kokea kiusaamisen hyvin eri tavalla kuin toinen.

Huoltajien tasavertaista kohtaamista selvitettiin väittämällä äidit, isät ja muut huoltajat kohdataan tasavertaisesti lasta koskevissa asioissa ja yhteydenpidossa. Esimerkiksi kenelle soitetaan ja viestitään ensin. Lisäksi selvitettiin, kohdellaanko ja kuullaanko eri kieli- ja kulttuuritaustaisia perheitä tasavertaisesti esimerkiksi lapsen tuonti- ja hakutilanteissa Molemmissa väittämissä

vastaajat olivat suurimmaksi osaksi täysin samaa mieltä edellä mainittujen asioiden toteutumisesta. Kummankin väittämän osalta ilmeni myös osittain samaa mieltä ja osittain eri mieltä vastauksia. Huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön on syytä panostaa, jotta sekä varhaiskasvatuksen työntekijät, että huoltajat voivat toimia lapsen parhaaksi ja toimintatavat kotona ja varhaiskasvatuksessa tulisivat yhtenäisimmiksi.

Varhaiskasvatus on menossa koko ajan pedagogisempaan suuntaan ja vaatii työntekijöiltä itsensä ja toimintatapojen kehittämistä sekä kouluttautumista, jotta jokaisen tarpeet voidaan huomioida tasavertaisesti. Varsinkin positiivisen pedagogiikan ja lämpimän vuorovaikutuksen merkitystä lapsen terveelle kehitykselle ei voi korostaa liikaa. Kasvattajien on syytä pysähtyä omien toimintatapojen, ennakkoluulojen ja asenteiden äärelle, ja miettiä, vaikuttavatko ne siihen, miten lapset kohdataan. Saatujen vastausten perusteella voidaan päätellä, että ennako-oletukset voivat vaikuttaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Myös Ylitapiola-Mäntylä (2016, 277) ovat havainneet, että omassa elämässä koetut kokemukset esimerkiksi kohdatuksi tulemisesta tai pinttyneet asenteet voivat vaikuttaa siihen, kohdataanko tytöt ja pojat tai maahanmuuttajataustaiset tasavertaisesti.

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävinä tekijöinä tutkimuksessa nousivat esiin esimerkiksi avoin mieli ja rohkeus kohdata erilaisuutta, kaikkien lasten tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden huomiointi toiminnassa, yhteiset käytänteet johdonmukaisen toiminnan tukemisena, koulutettu ja riittävä henkilökunta sekä riittävä aika havainnoinnille ja tiimipalavereiden järjestämiselle. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta estävinä tekijöinä mainittiin omat aiemmat kokemukset ja niiden muovaamat ennakkoluulot, sitoutumattomuus, koulutuksen puute, vanhat käsitykset ja toimintatavat, henkilökunnan vähyys, toimintaympäristöjen rikastuttamisen puutteet riittämättömän ajan vuoksi sekä lasten erilaiset hoitoajat, jotka vaikuttavat siihen, että lapset saattavat jäädä järjestetyn toiminnan ulkopuolelle. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu mahdollistavat edellä mainittuihin asioihin puuttumisen ja panostamisen, jolloin varhaiskasvatuksessa voidaan systemaattisesti edistää entistä paremmin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista.

9 Pohdinta

Olin lopulta melko tyytyväinen siihen, kuinka monta vastausta tutkimukseen sain. Vastausmäärän olisi kuitenkin täytynyt olla suurempi, jotta tuloksia olisi voitu yleistää ja pitää luotettavana. Jälkeen päin ajateltuna kyselyyn olisi voinut houkutella vastaamaan esimerkiksi arvonnalla, jossa vastaajien kesken olisi arvottu jokin varhaiskasvatuksessa hyödynnettävä väline tai muu materiaali. Haastattelulla taas olisi voitu saada yksityiskohtaisempia vastauksia ja henkilökohtaiset keskustelut olisivat voineet olla sisällöltään antoisampia. Lisäksi tapaamalla henkilökohtaisesti haastatteluun osallistuvia, olisi aihetta voitu pohjustaa, jonka kautta kiinnostus kyselyä kohtaan olisi voinut lisääntyä. Yksi vastaajamäärää vähentävä seikka saattoi olla loppukevään kiireinen ajan kohta, jolloin varhaiskasvatuksessa on meneillään esimerkiksi erilaisia arviointeja. Lisäksi käynnistynyt kesälomakausi saattoi myös vaikuttaa negatiivisesti vastaajamäärään. On mahdollista, että sähköisesti tuleva kysely hukkuu muiden sähköpostien joukkoon varsinkin, jos siihen ei ennätä samalla hetkellä vastaamaan.

Vastauksiin on mahdollisesti vaikuttanut myös tayv-suunnitelmien laatimisen ajankohta. Mikäli ne on laadittu varhaisessa vaiheessa lain tullessa voimaan, ovat monet voineet päästä yksikössään ja ryhmässään jo asettamiinsa tavoitteisiin ja vastaaminen on voinut olla helpompaa. Vastaavasti taas niillä, jotka ovat laatineet suunnitelman vasta hiljattain ennen kyselyyn vastaamista, on voinut olla vaikea antaa realistista vastausta. Kuitenkin kysymyksiin ja väittämiin on voinut antaa vastauksen ilman tayv-suunnitelmien laatimista verraten väittämiä oman yksikön tai ryhmän toimintaan ilman suunnitelmien vaatimia yksityiskohtaisempia tavoitteita.

Perehtymällä eri yksiköiden ja ryhmien laatimiin suunnitelmiin huomasin, että tavoitteet olivat selkeitä ja yksinkertaisia. Ne oli asetettu niin, että ne on mahdollista saavuttaa. Mielestäni tämä oli positiivista, sillä liian laajalla ja epärealistisella tavoitteiden asettelulla ei välttämättä olisi voinut päästä tavoitteisiin. Pienin askelin jokaisen on mahdollista toteuttaa tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa varhaiskasvatusta. Lisäksi suunnitelman asettamat valmiit raamit läheisyyden kehän, sosiogrammin ja henkilökohtaisten tavoitteiden laadintaan takaa sen, että kaikkien päiväkotien tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on yhteneväistä.

Vaatus suunnitelmien laatimiseen on mielestäni tärkeää. Aiemmin tayv-suunnitelmat ovat koskeneet vain kouluja, mutta nyt niitä on laajennettu myös varhaiskasvatukseen. Sillä tavoin voidaan varmistaa laadukas, tasa-arvoinen ja yhdenvertainen varhaiskasvatus kaikkialla ja kaikkien kesken. Jäin pohtimaan sitä, että on tärkeää, että kaupunki valvoo myös yksityisten

varhaiskasvatusyksiköiden suunnitelmien laatimista ja ylipäänsä ajatuksia on paljon herättänyt yksityisten toiminnan valvonta ja se, kuinka systemaattista se on. Hallituksen uusi esitys yhdenvertaisuussuunnitelman poistamisesta ei mielestäni heikennä yhdenvertaisuuden edistämistä, sillä kaupungit ja kunnat laatisivat kuitenkin yhden suunnitelman, jonka mukaan kaikki toimisivat.

Jatkotutkimusaiheina voisi haastattelun keinoin saada syvällisempiä ja yksityiskohtaisempia vastauksia ja ajatuksia aiheesta. Lisäksi tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voitaisiin tutkia myös lasten ja huoltajien näkökulmasta ja vertailla keskenään sekä kasvattajilta, lapsilta ja huoltajilta saatuja vastauksia. Toinen tutkimisen arvoinen teema, joka ei varsinaisesti tähän aiheeseen liity, olisi selvittää varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä esimerkiksi tuen toteuttamisen tavoista tai mahdollisuuksista eri yksiköissä. Kolmas ajatus liittyi tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen tarkasteluun.

9.1 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Oma aiempi kokemus ja tieto varhaiskasvatuksesta työympäristönä ja sen toteuttamisesta lisäsi tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Tämä vahvistaa luotettavuutta myös siltä osin, että vastaaja ja tutkija ovat mahdollisesti tulkinneet kysymykset ja väitteet samalla tavalla. Tutkimuksen luotettavuutta voi heikentää se, että kyselyn asettelu on tulkinnanvarainen ja vastaaja ei välttämättä ole ymmärtänyt kysymyksiä ja väitteitä oikein. (Vilkkä 2021, 153–154). Tämä mahdollisti sen, että lisäksi eettisyys ja luotettavuus huomioitiin säilyttämällä tutkimukseen osallistujien yksityisyys. Vastauksista ei voitu saada selville mitään vastaajia koskevia henkilökohtaisia tietoja, joista he olisi voitu tunnistaa. Kyselytutkimusta testattiin pienellä kohderyhmällä ennen sen varsinaista lähettämistä varhaiskasvatuksen työntekijöille. Saadun palautteen perusteella kyselyä sisältöjä pystyttiin tarkentamaan.

Lähteiden laadun tarkasteleminen ennen niiden käyttöönottoa vahvistaa työn luotettavuutta (Vilkkä 2021, 84). Työssä huomioitiin lähdekritiikki eli käytetyt lähteet olivat ajankohtaisia ja luotettavia. Lähteinä käytettiin muita vastaavanlaisia tutkimuksia, tietokirjallisuutta, vertaisarvioituja teoksia ja luotettavia internet-sivustoja. Käytin lähteitä mahdollisimman monipuolisesti ja vertailin niitä keskenään.

Tekijänoikeudelliset seikat on huomioitava opinnäytetyötä tehtäessä (Vilkkä 2021, 144). Opinnäytetyön kansikuva on otettu Pixabaystä, jossa kuvat ovat CC-lisensioituja eli kaikkien vapaassa

käytössä. Viittaukset ovat asianmukaisia ja tekijänoikeudellisia teoksia on käsitelty eettisesti oikein viittaamalla lainattuun tekstiin. Viitatut lähteet ovat alkuperäisiä, joka sekkin lisää luotettavuutta.

Pieni vastausprosentti ei oikeuta yleistämään tuloksia. Kyselyn ajankohta saattoi vaikuttaa vastaajamäärään, mutta oletus oli, ettei kyselyt ole aiemmin houkutelleet suurta määrää vastaajia. Pysyin silti toiveikkaana siitä, että tapahtuisi ihme ja vastauksia olisi saatu sen verran paljon, että tulokset olisivat olleet yleistettävissä. Vastaukset antavat kuitenkin suuntaa siitä, että Kajaanin kaupungin varhaiskasvatyüksiköiden toiminta on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta menossa oikeaan suuntaan ja tayv-suunnitelmien avulla voidaan huolehtia siitä, että tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta saadaan edistettyä.

Työn ja tulosten saavutettavuutta voidaan lisätä laatimalla keskeisimmistä tuloksista tiedote, joka on mahdollista julkaista esimerkiksi sanomalehdissä tai koulun ja kaupungin verkkosivuilla. Lisäksi esiin nousi mahdollisuus käydä esittelemässä työtä ja sen tuloksia varhaiskasvatyüksiköiden johtajien palaverissa. Tätä kautta tieto pääsisi laajemmin kohderyhmän tietoon ja johtajat voisivat viedä viestiä eteenpäin työntekijöilleen, jotka edelleen voisivat kehittää toimintaansa tasa-arvoisemmaksi ja yhdenvertaiseksi.

9.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Kokonaisuutena opinnäytetyö oli opettavainen ja raskaskin prosessi. Lähdin liikkeelle luottavaisin ja positiivisen mielin, sillä aiempi kokemus opinnäytetyön tekemisestä lisäsi luottamusta ja tunnetta siitä, että voin onnistua. Matkaan mahtui kuitenkin paljon niin hyviä kuin huonojakin hetkiä. Aihe itsessään tuli melko nopeasti, mutta kiireinen työtahti hidasti varsinaisen työn loppuun saattamista. Huomasin myös kiirehtiväni ja jossain vaiheessa lohdutin itseäni ajatuksella, että onko tässä oikeastaan kuitenkin niin kiire. Prosessi opetti myös armollisuutta itseään kohtaan. Oivalsin ja opin sen, että kerralla ei tarvitse saada isoja kokonaisuuksia kasaan, vaan hyvä lopputulos voidaan saavuttaa pienin askelin.

Prosessia helpotti aiheen mielenkiintoisuus ja aiempi kokemus työskentelystä varhaiskasvatyüksiköissä, joten teorian ja tutkimuksen yhteen sovittaminen oli luontevaa. Tutkimukseni avulla sain vastauksen mieltäni askarruttaneeseen kysymykseen siitä, millainen Kajaanin kaupungin päiväkotien varhaiskasvatyüksiköiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanne todella on.

Haastavaksi prosessin aikana koin laadukkaan ja aiheeseen sopivan tutkimus- ja lähdemateriaalin löytämisen. Olin lopulta aika kriittinen sille, millaisia lähteitä halusin työssäni käyttää. Sain paljon näkökulmia samankaltaisista opinnäytetöistä, joihin tutustuin Theseuksen kautta, mutta niiden käyttö lähteinä ei ollut järkevää. Vaikeaa oli myös ajankäytön hallinta, kun työt kulkivat prosessin rinnalla lähes normaalisti ja tuntui, että tunnit vuorokaudessa eivät yksinkertaisesti riitä. Toisinaan tuli pitkiäkin pätkiä, että annoin työn vain olla, mutta lopulta siitä saattoi olla hyötyäkin. Aivot ehtivät nollautua ja prosessoida kuitenkin samalla aihetta ja kirjoittaminen sujui lopulta mutkattomammin.

Olin päättänyt jo hyvissä ajoin, että teen opinnäytetyön tällä kertaa yksin. Aikataulujen yhteen sovittaminen olisi voinut koitua haasteelliseksi, sillä olin normaalisti töissä suurimman osan opinnäytetyön työstämisen ajasta. Tiedostan, että yhdessä tekemisessä olisi ollut paljon hyötyä, kuten ajatusten vaihtaminen ja ideat sekä näkökulmat, jotka eivät itsellä välttämättä tulisi mieleen.

Päätin haastaa itseäni tekemällä opinnäytetyön määrällisenä tutkimuksena. Toiminnallinen olisi voinut olla luontevampi toteuttaa, sillä aiemmissa opinnoissani olen tehnyt sellaisen. Määrällisen työn tekeminen opetti paljon varsinkin aineiston keruusta ja analysoinnista sekä tilasto-ohjelman käytöstä.

Lähteet

- Alasaari, N. & Katainen, R. (2016). Sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3820-5>
- Arvola, O. & Reunamo, J. & Kyttälä, M. (2020). Kohti kieli- ja kulttuuritietoista kasvatusta. Kasvat-
tajat lasten osallisuuden mahdollistajana varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä. Ammattikas-
vatuksen aikakauskirja, 22(1), 44–60. Saatavilla 10.11.2024 [https://journal.fi/akakk/arti-
cle/view/91032/50082](https://journal.fi/akakk/article/view/91032/50082)
- Arvola, O. (2021). Varhaiskasvatus eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuuden ja oppimi-
sen mahdollistajana. Väitöskirja. Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8468-8>
- Arvola, O., Lastikka, A.-L., & Reunamo, J. (2017). Increasing Immigrant Children’s Participation in
the Finnish Early Childhood Education Context. *The European Journal of Social & Behavioural Sci-
ences*, 20(3), 294-304. <https://doi.org/10.15405/ejsbs.223>
- Eerola-Pennanen, P. (2016). Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L.
Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. (235–247). Jyväskylä: Ps Kustannus.
- Guralnick, M. & Bruder, M. (2016). Early childhood inclusion in the United States. Saatavilla
26.10.2024 [https://depts.washington.edu/chdd/guralnick/pdfs/2016-Guralnick_Bruder-
Early_Childhood_Inclusion.pdf](https://depts.washington.edu/chdd/guralnick/pdfs/2016-Guralnick_Bruder-Early_Childhood_Inclusion.pdf)
- HE 105/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuuslain 6a§:n muuttamisesta.
<https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2024/20240105>
- Heikka, J., Kettukangas, T., Turja, L. & Heiskanen, N. (2022). How educators commit to enhancing
children’s participation in early childhood education pedagogical plans. *South African Journal of
Childhood Education* 12(1). <https://doi.org/10.4102/sajce.v12i1.1170>
- Honko, M. & Mustonen, S. (2020). Varhaista monikielisyyttä tukemassa: kielitietoiset toimintata-
vat varhaiskasvatuksessa. *Kasvatus*, 51(4), 439–454. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202011046522>
- Kangas, J., Lastikka, A.-L. & Karlsson, L. (2021). Voimaannuttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osalli-
nen ja hyvinvoiva lapsi. Keuruu: Otava.

L 1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki. 30.12.2014/1325. <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1986/19860609#P6c>

L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. 13.7.2018/540. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidm46434450797840>

Leinonen, J. (2014). Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa J. Heikka., E. Fonsen., J. Elo. & J. Leinonen (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus Ry.

Merikoski, H. & Pihlaja, P. (2022). Kielen ja puheen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) Varhaiserityiskasvatus. (195–215) Jyväskylä: Ps Kustannus.

Opetushallitus. (2023). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen tulee pakolliseksi päiväkodeissa. Saatavilla 22.10.2024 <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2023/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelman-laatiminen-tulee-pakolliseksi>

Paju, E. (2013). Lasten arjen ainekset: Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa. Tutkijaliitto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5169-90-4>

Pikkumäki, S. & Peltola, M. (2017). Poissulkeminen ja siihen liittyvät vaikuttamisen keinot varhaiskasvatuksessa. Prologi – puheviestinnän vuosikirja 2017, 8–23. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201802081453>

Repo, L. (2015). Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: Ps Kustannus.

Sevón, E., Hautala, P., Hautakangas, M., Ranta, M., Merjovaara, O., Mustola, M. & Alasuutari, M. (2021). Lasten osallisuuden jännitteet varhaiskasvatuksessa. Journal of Early Childhood Education Research, 10(1), 114–138. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202103051859>

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. (2023). Opetushallitus. Saatavilla 17.1.2024. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/toiminnallinen-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelma>

Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu. (2023). Opetushallitus. Saatavilla 18.1.2024 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-tu-eksi/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa>

Varhaiskasvatus. (2024). Opetushallitus. Saatavilla 8.1.2024 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (2022). Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf

Vilkkä, H. (2021). Näin onnistut opinnäytetyössä. Jyväskylä: Ps Kustannus.

Vilkkä, H. (2021). Tutki ja kehitä. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: Ps Kustannus.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Unicef. Saatavilla 17.1.2024. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimus-tiivistetty>

Ylitapiola-Mäntylä, O. (2016). Kasvatuksen sukupuolistavia käytäntöjä päiväkodissa. Teoksessa E.Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. (276–288.) Jyväskylä: Ps Kustannus.

Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma

1. Aineistojen yleinen kuvaus

Tutkimuksessa kerätään aineistoa kyselytutkimuksella. Kyselytutkimus tulee sisältämään määrällisiä sekä laadullisia kysymyksiä. Tutkimusta tukee aiheeseen ja alaan liittyvä teoria, jota löydän erilaisista tietokannoista. Lisäksi aineistona käytetään varhaiskasvatyüksiköissä laadittuja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia.

2. Aineiston dokumentaatio ja laatu

Aineisto dokumentointiin käytän Webropolia ja vastausten analysoinnissa tulen hyödyntämään PSPP-ohjelmaa. Tutkimukseen osallistutaan anonymieinä. Henkilötietoja en tule kysymään.

3. Säilytys ja varmuuskopiointi

Tallennan aineistoon Kajaanin Ammattikorkeakoulun One Driveen, jonne pääsen ainoastaan itse käsiksi opinnäytetyöprosessin aikana. Käytän prosessin aikana turvallisia ja tietosuojattuja laitteita, lähtökohtaisesti vain omaa tietokonetta. Opinnäytetyöprosessin tultua päätökseen kaikki kerätyt aineistot hävitetään. Ohjaava opettaja saa oikeudet varsinaiseen opinnäytetyötiedostoon.

4. Säilyttämiseen liittyvät eettiset ja laillisuuskysymykset

Aineistot eivät tule sisältämään arkaluontoista tietoa. Aineistoon eivät pääse käsiksi muut kuin minä itse opinnäytetyön tekijänä. Omistus- ja käyttöoikeudet ovat vain minulla itselläni.

5. Aineiston avaaminen ja pitkäaikaissäilytys

Aineisto hävitetään opinnäytetyöprosessin jälkeen eikä sitä ole tarvetta käyttää myöhemmin.

Saatekirje

Tämä kysely toteutetaan opinnäytetyönäni Kajaanin Ammattikorkeakoulun sosionomiopinnoissa. Kyselyn tavoitteena on selvittää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista Kajaanin kaupungin päiväkodeissa. Vastauksesi avulla saan arvokasta tietoa opinnäytetyötäni varten.

Kyselyyn vastataan täysin anonyymisti eli nimesi ja organisaatiosi ei tule missään vaiheessa esille. Vastaamalla kyselyyn suostut siihen, että vastauksia käytetään opinnäytetyössäni. Kyselyyn vastaaminen vie sinulta n. 5 minuuttia.

Vastausaika 15.5.-7.6.2024

Kiitän sinua vastauksista jo etukäteen.

Ystävällisin terveisin,
Kati Kinnunen, Kajaanin Ammattikorkeakoulu

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen Kajaanin kaupungin päiväkodeissa

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Tämä kysely toteutetaan opinnäytetyönäni Kajaanin Ammattikorkeakoulun sosionomiopinnoissa. Kyselyn tavoitteena on selvittää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista Kajaanin kaupungin päiväkodeissa. Vastauksesi avulla saan arvokasta tietoa opinnäytetyötäni varten. Kyselyyn vastataan täysin anonyymisti eli nimesi ja organisaatiosi ei tule missään vaiheessa esille.

Vastaamalla kyselyyn suostut siihen, että vastauksia käytetään opinnäytetyössäni. Kyselyyn vastaaminen vie sinulta n. 5 minuuttia.

Vastausaika 15.5.-7.6.2024

Kiitän sinua vastauksista jo etukäteen.

Taustatiedot

1. Ammattinimike *

- Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
- Varhaiskasvatuksen opettaja
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- Varhaiskasvatuksen sosionomi
- Varhaiskasvatuksen erityisavustaja
- Päiväkodin johtaja
- Muu, mikä?

2. Ryhmä, jossa työskentelet. *

- 0-3-vuotiaat
- 2-5-vuotiaat
- Esikoululaiset
- Useissa eri ryhmissä

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat

3. Olemme laatineet tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman. *

- Kyllä
- Ei
- En tiedä

4. Kauan suunnitelman laatimisesta on aikaa? *

- 1-2 kuukautta tai vähemmän
- 3-4 kuukautta
- 5-6 kuukautta tai enemmän

5. Yksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteista oli läheisyyden kehän laatiminen. Läheisyyden kehän ulkokehälle jääneiden lasten osallisuus on parantunut suunnitelmien laatimishetkestä. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

6. Toinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteista oli sosiogrammin laatiminen. Sosiogrammin tulosten perusteella

vailla kavereita jääneiden lasten kaverisuhteita on pystytty vahvistamaan suunnitelmien laatimishetkestä. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

7. Kolmas tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteista oli henkilökohtaisten tavoitteiden asettaminen. Olen päässyt tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa asettamiini henkilökohtaisiin tavoitteisiin. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

Ohjaus, vuorovaikutus ja osallisuus

8. Lapset pääsevät tasavertaisesti osallisiksi arjen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

9. Lapset saavat tasavertaisesti huomiota, kehuja ja kannustusta aikuisilta. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

10. Lasten ei toivottuun käytökseen puututaan samanarvoisesti. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

Leikki ja toimintaympäristöt

11. Leikki- ja toimintaympäristöt on suunniteltu niin, että jokainen voi osallistua tasavertaisesti. Esimerkiksi ryhmän eri ikäisillä tai eri kieli- tai kulttuuritaustoista tulevilla lapsilla on tasavertainen mahdollisuus osallistua leikkeihin ja muihin toimintoihin. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

12. Lelut ja välineet on sijoitettu niin, etteivät ne erottele leikkijöitä sukupuolen mukaan. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

Kiusaaminen

13. Oletko huomannut yksikössänne/ryhmässänne lapsiin kohdistuvaa kiusaamista esimerkiksi etniseen taustaan ja/tai sukupuoleen liittyen? *

- Kyllä
- Ei

Monikulttuurisuus ja huoltajien kohtaaminen

14. Äidit, isät ja muut huoltajat huomioidaan tasavertaisesti lasta koskevissa asioissa ja yhteydenpidossa. Esimerkiksi kenelle soitetaan ensin, kenelle viestitetään. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

15. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisia perheitä kuullaan ja kohdellaan tasa-vertaisesti. Esimerkiksi lapsen päivästä kertominen/muu kuulumisten vaihto. *

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

16. Miten monikulttuurisuus on huomioitu ryhmässänne? *

17. Mitä kommunikoinnin keinoja ryhmässänne käytetään lasten ja huoltajien kanssa yhteisen kielen puuttuessa? *

- Piirtäminen
- Kuvat
- Tukiviittomat
- Kääntäjä
- Muu, mikä?

18. Mitkä asiat edesauttavat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista?

19. Mitkä tekijät estävät tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta toteut-
masta?
